БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧӨННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 84 (4568). 1960 ч. апрель 10, воскресенье | Өртээ 20 көп.

ЧОЛААЧЫЛАР ОРТУЗУНГА АЖЫЛДЫ КҮШТЕЛДИРЕР

Автомобиль транспорту областың улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге чугула черни эөлеп турар. Чуге дээрге, демир орук, судноларга аргыжар суг оруу бистин области амдыызында чок. А автомобиль транспортунда кол кижи — чолаачы. Чолаачылар ортузунга ажылды кайда эки тургускан болдур, ында ажыл-херектиң чедишкинниг чоруп турарын амыдырал херечилеп турар. Чижээ, облпотребсоюзтуң автотранспорт конторазында чолаачылар ортузунга ажылды күштелдирген, социалистиг ырышты калбарткан. Оон түннелинде ол АТК-ның чолаачылары чүүк сөөртүлгезиниң планын ай бүрүзүнде ажыр күүсеп, хөй мың тонна кывар, чаар материалдарны камнап ап келген.

Кызыл хоорайның автоажыл-агыйларының аразында калбарткан социалистиг чарышка бирги черни эөлевишаан, үстүнде АТК-ның коллективи СЭКП хооркомунуң болгаш ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Советиниң күүскомунуң шилчиир Кызыл түгүн быжыг тудуп турар. Ол ышкаш даг экспедициязының АТК-зында, көдээ ажыл-агый транспортунуң автобазазында партия, профэвилел организациялары чолаачыларга лекциялар номчулгазын доктаамал организастап, оларның чөвүл хуралдарын эрттирип турар. Ажылчы чоннарның улуг башкызы болгаш баштынчызы Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чыл оюнга болгаш делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү—Май 1-ге күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш чарышты калбарткан түннелинде областың чолаачылары чеди чылдың ийиги чылының баштайгы кварталында сөөртүлге планын хуусаа бетинде күүсеткеннер.

Боттарының планнарын ай бүрүзүнде 200 хуу ажыр күүсеп, автомашинаны бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарын чедип ап турар мурнакчы чолаачыларның — чеди чылдың шалыпчыларының хүрээлеңи области өскен. Чижээ, коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүннери эштер Сапогов, Панасюра, даг экспедициязының АТК-зының чолаачылары эштер Филин, Кравцов, областың харылаа эргелелиниң автотранспорт конторазының чолаачызы эш Сидеев олар автомашиналарның техниктиг ажаалдазын болгаш ажыглалын экижитпишаан, чеди чылдың ийиги чылының онаалдазын ноябрь 1-ге чедир күүседир дээш шудургу ажылдап турарлар.

Чүүк сөөртүлгезиниң болгаш пассажирлер аргыштырарының планын хуусаа бетинде күүседир, сөөртүлгениң бот-үнезин чиигедир, автопарктарның ажыглалын экижидер дээш социалистиг чарышты чолаачылар ортузунга улам калбартыры эргежок чугула. Мында кол чүүл болза, чолаачылар ортузунга ниити эөвес, а чолаачы бүрүзү-биле хүн бүрүде доктаамал, тодаргай ажыл болур. Ындыг турбуже, чамдык автоажыл-агый черлериниң удуртукчулары, ында партия болгаш профэвилел организациялары чолаачылар ортузунга ажылды ниити, эренгей болгаш кыры-биле чоруттуушаан, чолаачы бүрүзүнүң ажылын, амыдыралчуртталгазын сонуургап көрбейн турар.

Чолаачылар ортузунга ажылды Кызылдың № 1 чүүк АТК-зында эң четпес тургусканын демдеглээр херек. Ол АТК-ның начальниги эш Зандеев бир чолаачы айыылдыг болуушкунга таваржы бээрге үш ай дургузунда билбээн, херекке-даа албаан. Чолаачы кижиниң амыдырал-чуртталгазын шак ынчаар кедергей бюрократсыг болгаш дендии тоомча чок ёзу-биле көрүп келген эш Зандеев улуг автоажыл-агый черииниң моон соңгаар удуртукчузу болуп шыдаар бе, ынчаш? Ол АТК-ның чолаачыларының, слесарьларының, токарьларының ортузунга масса-политиктиг ажылды чавыс деннелде тургускан. Чамдык чолаачылар автомашинаны эзирик чолаачылар, аварияга таварыштырар чорукту болдуруп келген. Үрелген автомашиналарны септээрин саададыр чорук ам-даа үргүлчүлевишаан.

Автомобиль транспортунда кол башкарыкчы күш болур чолаачылар ортузунга ажылды ылангыя областың элээн хөй колхозтарында, совхозтарында, машина-техника станцияларында чугулалап көрбейн турарын демдеглээр херек. Маңаа чижек кылдыр бир фактыны айтыры чугула.

— Өвүр районнуң чамдык колхозтарында болгаш албан, организация черлеринде чолаачылар ортузунга ажылды эң чавыс деннелде тургускан. Автомашиналарның ажаалдазынче болгаш ажыглалынче ёзулуг кичээнгей салдынмайн турар. «Коммунизмче орук» колхозтуң чолаачызы Сат Болум-оол «ЗИС-5» маркалыг машинаны эрткен чылдың сентябрьда өртендир халыткан, «ЗИС-155» маркалыг чаа машинаны 1960 чылдың эгезинде сандан шуут үндүр үрээн деп, «Шынның» көдээ бижикчизи эш К. Донгак улуг хомудалбиле редакцияга медээлээн. Шак ындыг медээлер областың өске-даа колхозтарындан, совхозтарындан кээп турар.

Чеди чылдың ийиги чылы—1960 чылдың ийиги кварталында сөөртүлге планын хуусаа бетинде күүседир төлээде, чолаачылар ортузунга масса-политиктиг болгаш организакчы ажылды улам күштелдирери, чолаачы бүрүзүнүң ажылын, амыдыралчуртталгазын хүн бүрүде сонуургап көөрү, чедишкинниг ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузары эргежок чугула. Чолаачыларның район азы колхозтар аразының чөвүлел хуралын чыылдырар, аңаа 1960 чылда чолаачыларның сорулгаларын тодаргай чугаалажып көөр болза, ол дээре үре-түүнелди берген турар ийик.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чыл болур оюнга болгаш делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү—Май 1-ге күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш чолаачылар ортузунга социалистиг чарышты улам калбартыры, коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, чурттаар, өөренир дээш чаагай шимчээшкинни автоажылагыйларга, колхозтарның, совхозтарның, СТС-териң чолаачыларының ортузунга нептередири эргежок чугула.

Төөгүлүг чеди чыл планының ийиги чылында чүүк сөөртүлгезиниң болгаш пассажирлер аргыштырарының планын хуусаа бетинде күүседир дээш боттарывыска алган социалистиг хүлээлгелериниске ээ болуп, 1960 чылдың планын хуусаа бетинде чедишкинниг боттандырарынга төлептиг салыышкынывысты киргээлинер, эргим эштер, чолаачылар!

ХОВУНУҢ АЖЫЛ-ИШЧИЛЕРИ!

Ам кол чүве—шаг-үени чөп ажыглаары, техниканы долу бүдүрүкчүлүг ажылдадыры, хову ажылдарының бедик бүдүрүкчүлүү дээш демисежири болур

ЧАСТЫҢ ЭКИ ҮЕЗИН АЖЫГЛААР

Часкы хову ажылдары Улуг-Хем районнуң колхозтарында эгелей берген. «Х Улуг хурал» көдээ ажылагый артелиниң Отук-Дашта № 3 трактор бригадазының 3 тракторлары апрель 7-ден эгелеп 75 гектар черни илиртээн. Ында механизаторлардан «ДТ-54» тракторлуг Виктор Абрамов, Дмитрий Анюшин, «Беларусь» башкарыкчызы Виктор Александров олар эки ажылдап турарлар.

Апрельдиң 8-те Жданов аттыг колхозтуң Ийи-Талда тарылга шөлүнге тракторист Серен-оол Биче-оол «ДТ-54» трактор-биле 60 гектар черни лущильниктээн, а тракторист Түлүш Чимбин ол черни илиртээн.

Ленин аттыг колхозтуң тракторизи Дмитрий Тувапчап «ДТ-54» трактор-биле апрель 8-те 44 гектар черни илиртээн.

«Улуг-Хая» колхозтуң тарылга шөлү ол колхозтар-биле кожа турар. Ынчалза-даа ажыл ында кожазы колхозтардан хожудаан. Хову ажылынга ол колхозтуң белеткел чогу кээулген. 13 тракторларның 8-зи бо хүннерде ажылдап кириптеринге белен эвес болган. Ам чангыс-ла трактор илиртээшкинче кирген.

Часкы тарылга кампаниязынга организас чок чорукту час маныаас дээрзин утпаза чогуур.

БАШТАЙГЫ ХҮННЕРДЕ

«Бора-Тайга» колхозтуң механизаторлары часкы хову ажылдарын эң кыска хуусада чорудар дээш шык базырыышкынынче «ДТ-54» деп 5 тракторну киргген. Баштайгы ийи хүнде 200 ажыг гектар черниң шыгын базырган. Колхозтуң техниказы часкы хову ажылынга эки белеткеттингенин баштайгы хүннер көргүзүп турар.

Ховуда ажыл-ишчилерниң чурталга турлаглары эки дериттинген болгаш аъш-чем хандыртынган.

Колхозтуң партия организациязы часкы тарылга үезинде чорудар культура-массалыг болгаш масса-политиктиг ажылдарны план ёзугаар чоруда берген.

Кукуруза болгаш ногаа олуртулгазынга

Сүт-Хөл районнуң «Ишкин» колхозунуң кукурузачылары бо чылын Ишкин-Аксы, Ак-Тал сүт-бараан фермаларының чанынга 60 гектар кукурузаны тарыыр. Кукурузаның гектар бүрүзүнден 300 центнерден куду эвес ногаан массаны өстүрүп алырын олар хүлээнген. Ол ышкаш ногаажылар картофель, ногаа культураларындан бедик дүжүтү өстүрер деп турар.

Алган хүлээлгелерин чедишкиннг күүседири-биле звенолар тарылгага белеткелин багай эвес чоруткан. Кукуруза шөлүн шилип алдынган болгаш эрткен күзүн андартынган. Кукурузаның, картофельдиң сорттуг үрезиннери бар. Шөлдерни чемишчидер ажыл эки чоруттунган. Шөлдерже чемишчидилгелер белеткээринге, сөөртүрүнге комсомолчулар болгаш аныяктар идепкейлиг киржип, кукурузаның гектар бүрүзүнге 15 тонна өдекти төгерин олар шиитпирлээш, ам 800 тонна өдекти, 15 тонна куш өдээн, 4 тонна хулду төккен. Чемишчидилгени шөлдерже төгерин кажан тарылга эгелегиже чедир үргүлчүлээрин комсомолчулар, аныяктар шиитпирлээш, хайныышкынныг уламчылап турар. Кукуруза болгаш ногаа шөлүн чемишчидер дээш бир тонна суперфосфатты колхоз садып алган.

Картофель, ногаа олуртулгазынга белеткелдер база-ла багай эвес чоруттунуп, оон шөлүнде 400 ажыг тонна өдек төктүнген. Парник оңгарларының ишти эрги өдектерден эрыглаттынган. Ногааларның рассадаларын өстүрүп турар.

Сүт-бараан фермаларының саанчылары өдек сөөртүп төгер ажылга идепкейлиг киришкен. Өдек сөөртүп, ажылдап турар «ДТ-54» деп тракторнуң башкарыкчызы эш Баян-Менге, автомашина чолаачызы эш О. Базын-оол, а ол ышкаш эштер О. Чупеште, М. Даш-оол, М. Алаг-оол болгаш оон-даа өскелер тус-тус онаашкан ажылдарының нормазын хүн бүрүде 125—150 хуу күүседип турганнар.

М. СЕВЕН.

Гектар бүрүзүнден 350 центнер ногаан масса дээш

Чеди чылдың ийиги чылында кукурузаның гектар бүзүрүнден 350 центнерден куду эвес ногаан массаны, картофельдиң гектар бүрүзүнден 160 центнер дүжүттү, ол ышкаш ногаа болгаш бахчи культураларындан бедик дүжүтү алыр сорулганы бистиң бригаданың ажыл-ишчилери боттарының мурнунга салган.

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлерин амыдырала чедишкинниг боттандырар дээш бригаданың кежигүннери тарылгага багай эвес белеткенип турар бис. Кукурузаның, ногааның, картофельдин, бахчиниң тарылга шөлү эрткен чылдан элээн калбарар. Бригадада 22 комсомолчулар болгаш аныяктар ажылдап турар. Бисте быжыглаттынган «ДТ-54», «Беларусь» деп ийи трактор, кукуруза сеялказы, культиватор бүрүн септеттинген. Кукурузаның ийи тонна, картофельдиң 40 тонна үрезини урдунган.

Шөлдерни чемишчидериниң шалыпчы айын чедишкинниг чорударынга чугула кичээнгей бисте салдынган. Кукуруза шөлүнде 2200 тонна, картофель, ногаа шөлүнге 100 тонна өдекти төгер. Оон белеткели багай эвес. Ам кукуруза шөлүнде 1900 тонна, картофель, ногаа шөлүнде 80 тонна өдек төктүнген. Кукурузаның гектар бүрүзүнге 16,4 тонна өдекти төгерин шиитпирлээн бис.

Өдек белеткелинде болгаш төгүүшкүнүнде күштер таарыштыр тургустунган. Мында ийи автомашина, база тергелиг 8 аът доктаамал ажылдап турар. Өдек белеткелинде ажылдап турарлардан эштер Борбак-Сат, С. Мөңгүн-оол, К. Даш-оол, В. Сарыглар, Куулар Полина, М. Балдар, Д. Мөнге, О. Өшкү-Саар, С. Аныла, чолаачылар Изместьев биле Белек-Байыр олар идепкейлиг киржип, хүн нормазын 130—200 хуу чедир күүседип турарлар.

Ногаа культураларының олуртулгазынга белеткел үргүлчүлеп турар. Парниктиң 6 оңгарларының эрги довураа арыглаттынган, чаа довуракты база өдекти төп турар. 120 парник рамалары септеттинген болгаш шилдеттинген. Терезин-биле кылган 120 ажыг шывыглар бар. Рассадалар өстүрер 30 мың санныг саважыгаштар кылдынган. Элезиннг-Даг ховузунда кукуруза тарыыр шөлден 62 гектар кур чер аңдартынган.

Мооң-биле кады комсомолчуларның болгаш аныяктарның ажылын колхозта комсомол эге организациязы (секретары О. Даржык), комитет кежигүннери сонуургавайн, шөлдерге чемишчидилге төгерининг шалыпчы айын чедишкиннг эрттиреринче аныяк өскенни организаставайн турары хомуданчыг. Бир эвес комсомол эге организациязы бистин ажылывыска эки дуза чедирген болза, чемишчидилге төгүүшкүнү шагда-ла доозулган турар ужурлуг. Эш Даржык бригаданың ажылынга киржир ужурлуг турган, шуут кириппээн, харын ада-иезиниң аалында анаа олуруп турар.

С. АЙ-ХӨӨ,
Чөөн-Хемчик районнуң Сталин аттыг колхозунуң № 2 хову бригадазының бригадири.

Тарыырынга белен

Улуг-Хем районнуң «УТКА 25 чылы» совхозунуң Иштии-Хем сүт-бараан фермазында трактористер Саңчат-оол, Кудрин, Сегбе болгаш Дактың «ДТ-54» деп 4, «Беларусь» деп 3 тракторларны септеп алган. Олар ам тарыып кириптеринге белен. Механизаторлар ам хостуг хүннерде силосту, ыракта шөлдерден саванны мал турлаглаарынче сөөртүп турар.

М. ЧАПТЫП-ООЛ.

ХАЛАШКАН ДАЙЫНЧЫЛАРГА

Запорожье. «Запорожалюмин тудуг» трестин тудугжулар коллективи болгаш Запорожьенин хоорай Советиниң күүскомунуң капитал тудуг эргелели 1960 чылдың онаалгазындан ажыр ниити шөлү 6000 дөрбелчин метр чаа бажыны халашкан дайынчыларга тудуп бээр хүлээлгени алган.

«Запорожалюмин тудуг» трестин № 2 эргелелиниң Н. Мащенкога удуртқан тудугжуларның комплексилиг бригадазы улуг-улуг кезектерден бажыны эптеп турган тударын чедишкиннг шиңгээдип алышаан, норманы хүнүң-не 170—180 хуу күүседип турар. Ол бригадаг коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп хүндүлүг атты тывыскан.

Чурукта: бригадир Н. Мащенко чурттала бажыңын эптеп тур.

Фото А. Красовскийнии. СЭТА-ның фотохрониказы.

Суггарылдалыг чер ажылының ажылдакчыларының чөвүлел хуралы

АБАКАН. (СЭТА). Маңаа Россия Федерациязының көдээ ажыл-агый Министерствозунуң чыылдырганы суггарылдалыг чер ажылының ажылдакчыларының областар аралының чөвүлел хуралы ийи хүн дургузунда болуп эрткен. Оон ажылынга Бурят АССР-ниң, Тыва болгаш Хакас автономнуг областарының, Иркутск болгаш Чита областарының төлээлекчилери киришкен. Чөвүлел хуралга суггарылгалыг чер ажылының хөгжүдезиниң перспективаларын, суггарылдалыг тараа шөлдерининге чаа арганы болгаш амгы үениң техниказын шиңгээдип алырын чугаалажып көрген.

Суггарылдалыг чер ажылы Хакас, Тыва болгаш Сибирьниң өске-даа областарында улуг черни эөлеп турар. Тыва автономнуг области суггарылга бугаларының ниити узун дурту бир мун километр, Хакасияда—ийи мун километр болуп турар. Чүгле бо ийи областың колхозтарында болгаш совхозтарында безин 200 мун гектар хире суггарылгалыг чер бар.

Хакасияда 1961 чылда ажыглалга кирер ужурлуг Кайбальскиниң чаа суггарылда системазының тудуу чоруттунуп турар. Ол система областың 14 мун гектар үнүш-дүжүткүр тараа шөлдерин элээн чогумчалыг кылдыр ажыглаар арганы бээр.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери дуржулгалар солчуп, суггарылгалыг черлерни эки ажыглаарының арганарын айыткан болгаш 1960 чылга социалистиг хүлээлгелерни алган.

Квартал планын күүсеткен

Ажылчы чоннарның улуг баштынчызы болгаш башкызы В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чыл болур оюнга алдар кылдыр Эрзин районнуң «Кызыл сылдыс» колхозта көдээ магазинниң садыгжызы С. Шожун 1960 чылдың баштайгы кварталында бараан саарылгазының планын 180 хуу күүсеткен болгаш апрельдиң планын 22-ге чедир, хуусаа бетинде күүседир дээш сорук киргилшкиннг ажылдап турар.

М. ОЮН.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунда

Кайрак-Кумнуң «Улустарның найыралы» деп гидроэлектростанциязын тударына болгаш долу күүсүүбиле ажыглалга кирериниге чедип алган чедишкиннери дээш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумуу эң-не шылгаразын 100 ажылчыннарны, инженер-техниктиг ажылдакчыларны болгаш албан-хаакчыларны ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаннаан.

Ленин ордени-биле шаннатканнар: бетонщиктер И. Аширов, И. Кучкаров, экскаватор машинизи И. В. Лапшин болгаш электри-биле эптекчилер бригадири В. П. Ремезов.

Күш-ажылчы Кызыл Тук орден-биле шаннатканнар: бетонщиктер А. А. Абдурахманов болгаш Х. Абидов, «Гидроэнерготөлевилел» институтуң Ортаа Азия салбырының кол инженери Ю. И. Горский, дашчы К. Давлятов, тудугнуң начальниги болгаш кол инженери А. А. Мимский, чолаачы Н. П. Корнилов, участок начальниги П. Ф. Соколов, төлевилелдиң кол инженери Н. В. Спатарь, бетонщиктер Д. Талипов, И. И. Токарева, «Таджикэнерготудуг» трестиң эргелекчизи Я. И. Флигельман, «Узбекгидроэнерготудуг» трестиң эптелге эргелелинин эптекчи-слесары Э. Холмуратов, «Гидромеханизация» трестиң участок начальниги П. Е. Черкасов болгаш бетонщик И. Шакиров.

«Хүндүлелдин демдээ» орден-биле 20, «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» медаль-биле—42 болгаш «Күш-ажылчы шылгарал дээш» медаль-биле—20 кижи шаннаткан.

ЛЕНИНЧИ ВАХТАДА

РЕПОРТАЖ

Тудуг участогунда

Каа-Хем районда Ленин аттыг колхозтуң кежигүннери бо хүннерде эң-не хайныышкынныг ажылдап турарлар. Артель кежигүннери В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чыл болурунга күш-ажылчы белектерлиг ужуражыры-биле ажылдың бүгү участоктарында социалистиг чарышты калбартканнар. «Бистер—ленинчилер, баштынчының төрээн хүнүнге күш-ажылчы белектерни хөйну бараалгадыр ужурлуг бис» деп кижи бүрүзүнүң сорулгазы бо—дижип турарлар.

Кол кудумчуда (ол чүгле сөөлгү дөрт чылларда кол апарган) 2—2 зал ишти чурттаар үш чурттала бажыннарының тудуу чоруп турар. Ында ажылдап турар ийи звеноларның бирээзин коммунист Семен Кандараков, өскезин—Сезден Мижит-оол баштаан. Ол участокта балдыларын каккан даажы үзүлбейн хүнээр.

Кежээ, ажыл шагы доосту берген турда:

— Бээр келем, Лапчаа, бо хүн каш кубометрни салып каапкандыр бис, санап каалтым!— деп. звеночу Мижит-оол, балдызын ыяшка кадай шаапкаш, базып келген.

— Адырам, бир кур, ийи, үш, дөрт, ында 8 метр... ында 70 сантиметр—дигилээш, демгизи санап-санап чугаалаан:—40 кубометр болган-на-дыр.

— Каш норма четкенил моонар, санай каавыт!

— Бүдүн чартык-ла-дыр.

— Чүгээр-дир—деп, звеночу чугаалаан.—Бо хүннерде бүгү чурт, бүгү кижилер В. И. Ленинниң төрүттүгениниң бээр 90 чыл болганынга чедишкиннг ужуражыр дээш хайныгып, белеткенип турар болгай. Бистер—ленинчилер бис. Бүдүн чартык норма арай хоомай-дыр, эштер.

— Эртен бир шак мурнап келгеш, кежээ база ол хире соннап чанза ол-ла эвес чүве бе?!— деп бир тудугжу санал киирди.

— Ээ-ээ, хоржок—деп, өскелери оон-моон үзе киргеннер.— Ажыл шагын кызырып турар ийик бис мон. Ол чүн боор? Ынчап болбас. Кол-ла чүве — күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиринде. Ленинниң чагыы-даа ындыг. Ажыл шагын кызырары дээш демиселди база-ла Ленин көдүрүп үндүрүп, тургузуп чораан—дижип, демги эшти буруу шава берген.

Чанында звено база-ла ажылын түннээн. Сергей Өшкү-Саар, Макей Дамба олларның звеночузу Семен Кандараков мынчаар чугаалаан:

— Кожаларывыс бо хүн бисти ажыпкан хире-дир. Оларны даарта черле ажар бис. Бо бажыннарны май бирге чедир доозар дээн, а мен В. И. Ленинниң төрээн хүнүнде, апрель 22-де доозар деп бодап тур мен, кандыгыл оолдар?

— Түүлдүг! Түүлдүг! Шыдаттынар херек-тир — деп тудугжу Лакпа аная каттышкан.

Колхозтуң тудугжулары ленинчи вахтада (эөлчегде) ынчаар ажылдап турарлар.

Сүт, эът дээш демиселде

Ленинчилер 1960 чылда, чеди чылдың ийиги чылында, сүт садарының планын—1,6 катап, эътти—2 катап көвүдедирин хүлээнгеннер. Ол хүлээлгени күүседир дээш демисел шагда-ла эгелээн. Саанчылар Анна Яковлева биле Клавдия Мышкаар олар боттарынга быжыглаан бөлүк инектериннен бедик саалданы чедип ап турарлар.

Электри-биле инек саар агрегатка баргаш көөрге, ында К. Мышкаар, У. Яковлева, Ф. Воронова, У. Фоминых олар саалда аппараттарын башкарып, кезек болгаш-ла хууннар долдур сүттерни савалаар черже алгаш чоруп-ла турарлар.

— Мээн алган хүлээлгем дыка-ла бедик. Инек бүрүзүнден-не 1860 кг сүттү саар. Бөлүүмге 40 инектер турар—деп аныяк саанчы Клава Мышкаар чугаалаан.

— Ол чүн боор, Клава? Мээнии оон бедик ийик мон! Саар инектен-не 2000 кг, бөлүүмге 62 инектерни тургузар.

— Силер дуржулгалыг болгай силер—деп демгизи мындыг.

— Сен аныяк-тыр сен, күштүг, шыырак.

Ынчаар сөстер каашкаш, олар каттыржышканнар.

Саанчылар бирги кварталда эки ажылдааннар. Оон ачызы-биле колхоз 39 тонна сүттү садар хүлээлгелиг турган, 43 тонна 670 кг кылдыр ажыр садарын чедип алган.

Ленинчилерниң бирги кварталда эът дээш демисели базы-ла чедишкиннг болган: 5,8 тонна эът садар хүлээлгезин олар 6 тонна 243 кг кылдыр ажыр күүсеткеннер. Ол демиселге кадарчы Тимофей Куксин, хаван фермазының ажылдакчылары Александр Атаманов биле Мария Мижит олар боттарының үлүүн хөйну киргеннер.

Шөлдерден бедик дүжүт дээш

Ленинчилер шөлдерниң бедик дүжүдү дээш белеткелин база чедишкиннг чорудуп турарлар. Олар 14 тракторларны, 14 сеялкаларны болгаш трактор андазынарын баштадыр бүгү техниканы септеп доозупканнар.

— Чүнү бодап тур сен, Николай?—деп Күскене Буяндыдан (Күскени Николай-даа дээр) тракторист Василий Бурдаков айтырган.

— Даглар арнын көрем, Вася, карара берген. Трактор белен, хар-даа эриваан, шаг-үе-даа элек. Хей-ле чүрээм хөөреп, хову үнүксеп турарым ол-тур ийин.

— Чүү дээрин ол, Николай, мен база ындыг мен де. Күжүр Ажыктын кара хөрүнүнүт ховуларынга чоргуп туруксаам кээрдир—деп Василий чугаалаан, ажиниң эктинче бир часкаан.

Оларның чугаазын дыңнап турган комбайнер-тракторист Дмитрий Фоминых биле Виктор Колесников олар ажок-ла каттырышканнар.

Колхоз бедик дүжүт дээш демиселге чүгле техниклиг белени-биле магадаттынмайн турар. Шөлдерде 400 ажыг тонна чемишчидилге болур өдекти база төккен.

Ленинчилерниң 1960 чылда чер ажылының талазы-биле алган хүлээлгелери дыка шыырак. Олар бүгү культураларны 4053 га черге тарыырлар. Ленинчилер күрүнеге 4500 тонна тарааны садар, оон ниити чылдазын 59.685 центнер чедирер, гектар бүрүзүнден-не ортумаа-биле 17,4 центнер дүжүттү алыр хүлээлгелиглер. Оон күүсеттиннеринге бүрүзүрелдиглер.

Ленин аттыг колхозтуң кежигүннери бо хүннерде шак ынчаар хайныышкынныг ажылдап, В. И. Ленинниң төрээн хүнүнге күш-ажылчы белектерни тударынга ынчаар белеткенип турарлар.

С. ТАМБА,
Каа-Хем район, Ленин аттыг колхоз.

В. И. ЛЕНИННИҢ ТӨРУТТҮНГЕН ХҮНҮНДЕН БӘӘР 90 ЧЫЛ БОЛУРУНГА

Ленинчи идеяларның тиилелгелиг базымы

В. И. Ленинниң чогаалдарының парлаттынып үнүп турары болгаш тарап, нептереп турары

Кижи төрелгетенниң эң өндүр генийи, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың тургузукчузу, бүгү делегейниң ажылчы чоннарының баштынчызы болгаш башкызы В. И. Ленин утка талазы-биле үнелеп четтинмес болгаш хемчээл талазы-биле аажок улуг чогаал эртинени биске берген. 1893 чылда баштайгы ажылындан эгелээш 1923 чылда бижээн сөөлгү ажылдарынга чедир үжен чылдарның дургузунда, ол чүс-чүс номнарны, брошюраларны, мун-мун үүлдерни, чагааларны бижээн болгаш съездилерге, конференцияларга, митингилерге, хуралдарга дыка хөй илеткелдерни кылган. Владимир Ильичиниң үүгле орус дыл кырынга парлап үндүрген чогаалдарының болгаш документилериниң саны безин он муң ажып турар. В. И. Ленинниң теоретиктиг болгаш политиктиг эң улуг ужур-дузалыг бүгү чогаалдары орус дылдан ССРЭ-ниң улустарының база даштыкы чурттарның улустарының дылдарынга очулдуртунган. Ленинчи сөстер чер бөмбүрзээниң бүгү булуннарынче тарай берген.

СЭКП Төп Комитединиң чанында Марксизм-ленинизм институту ам үеде «В. И. Ленинниң чогаалдарының парлаттынып үнүп турары болгаш тарап нептереп турары» деп номну парлап үндүрер дээш белеткеп турар. Ол болза институттуң болгаш ооң филиалдарының эртем ажылдакчыларының, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның институттарының, база улус демократиязының чурттарының ном үндүрер черлериниң ажылдакчыларының бижээн үүлдериниң чыылдазы болур. Делегейниң бүгү чурттарынга В. И. Ленинниң өлүм чок чогаалдарының ооң идеязының калбаа-биле тарап нептерээнинiң дугайын, ооң тиилелгелиг базымының дугайын чыылданың материалдары тодаргай көргүзүп турар.

Москва. 1919 чылдың март. В. И. Ленин Коминтерниың Кремльге болган I конгрезиниң президиумунде. Солагай талазындан оң талазынче: Клингер, Эберлейн, В. И. Ленин, Ф. Платтен.

Хөй үүлдерниң дугайын чугаалап турар чурагайлар

Капиталистиг чурттарда

• • •

В. И. Ленинниң ажылдарын чер бөмбүрзээниң бүгү черлеринде очулдуруп, парлап үндүрүп турар болгаш номчуп, өөренип турар ЮНЕСКО-нуң үндүрүп турары «Индекс транспационум» деп бюллетеньниң дыңнатканын ёзугаар алырг 1955 чылда 55 чурттарга литератураның 24 муң чогаалдарын очулдуруп үндүрген. Оларның иштинден бирги черни В. И. Ленинниң ажылдары эзелеп турар: ооң 371 ажылдарын аңгы-аңгы чурттарда очулдуруп, парлап үндүрген.

• • •

В. И. Ленинниң чогаалдары ам үеде делегейниң улустарының 108 ажыг дылдарында парлаттынып үнүп турар. Ленинчи ажылдарны даштыкы чурттарда 39 дылдарга — европаның бүгү болгаш чөөн чүктүң хөй-хөй улустарының дылдарында парлап үндүрүп турар.

• • •

В. И. Ленинниң Чогаалдарының дөртку үндүрүлгезиниң очулгазын Италияда, Францияда, Аргентинада, Грециядa боттандырып турар. В. И. Ленинниң 36 томнуг чогаалын парлап үндүрерин Японияда база боттандырып турар.

• • •

В. И. Ленинниң Шилип алган чогаалдарының алды томнарының совет үндүрүлгези дыка тарап нептерээн. Ол англи дылга Лондонга болгаш Нью-Йоркка үнген, база ол ышкаш Голландияга, Японияга, Данияга, Швецияга, Норвегияга парлаттынып үнгүлээн.

• • •

В. И. Ленинниң Шилип алган чогаалдарының ийи томнарын парлап үндүрери дайын сөөлүнде чылдарда өң калбаа-биле тарап нептерээн. Ол Лондонга, Нью-Йоркка, Афиныга, Миланга, Токиога база ол ышкаш индияга болгаш өске-даа чурттарга парлаттынып үнгүлээн.

• • •

В. И. Ленинниң «Империализм—капитализмниң дээди чадазы» деп классиктиг ажылы 116-дан хөй катап, 27 чурттарга 20 дылдарга үнген. Бо ажылдың Германияга, Англияга, АКШ-ка болгаш Францияга парлаттынып үнүп турганын көргүзээли. Бо ном Германияга 1921, 1926, 1930, 1948 чылдарда, Англияга—1923, 1924, 1926, 1948 чылдарда парлаттынып үнгүлээн, ол үнгениниң сөөлгү тиражы 5 миллион экземпляр болган. «Империализм—капитализмниң дээди чадазы» деп ном АКШ-ка 1923, 1924, 1926, 1927, 1929, 1933, 1935, 1937, 1939, 1940, 1947 чылдарда үнгүлээн. Францияга бо ном — 1923, 1925, 1935, 1937, 1945, 1952 чылдарда үнгүлээн.

• • •

Индияга дайын сөөлүндеги чылдарда В. И. Ленинниң мындыг чогаалдарын парлап үндүргүлээн: «Кедээниң ядыыларынга» (англи, канада, маратхи, малайялам, пенджаби, тамиль, телугу, урду, хинди, бенгали дылдарга 25000 ажыг тиражтыг 12 катап) үндүрген, «Национал айтырыының талазы-биле шүгүмчүлелдиг демдеглелдер», «Ажылчын партияның шажыны канчаар көөрү» болгаш Л. Н. Толстой дугайында ленинчи үүлдер үнгүлээн.

• • •

Индонезияда «Ясан пембраун» деп ном үндүрер чер 1956—1958 чылдарда В. И. Ленинниң 25 ажылдарын 10 муң тиражтыг үндүрген.

• • •

В. И. Ленинниң чогаалдарын араб дылга Сирияга—«Күрүне болгаш революция», Египетке — «Империализм—капитализмниң дээди чадазы», Ливанга —«Империализм — капитализмниң дээди чадазы», «Чаа экономиктиг политиканың үезинде профэвилеедерниң ролюнуң болгаш сорулгаларының дугайында», «Нацияларның бот баш миннир эргезинiң дугайы», «Социализм болгаш дайын» деп номнарын үндүрген.

Өлүм чок чогаалдар

В. И. Ленинниң чогаалдарын парлап үндүрерин болгаш тарадырын Октябрьның социалистиг Улуг революциязының мурнунда Россияга хаанныг чазактың талазындан үзүктел чок истеп-сүрүүшкүннүң байдалынга боттандырып турган. Ленинчи ажылдарны Россияга чажыт парлап үндүрүп турган, чок болза даштыкы чуртка парлап үндүргеш, Россияже чажыт байдал-биле эккеп турган. Чижээ, В. И. Ленинниң «Чоннуң өөннүктери» деп үүл, база социал-демократтарга удур олар нанчаар демисежип турарын?» деп номун бир-ле дугаарында 1894 чылда, гектографияга кезектеп чажыт парлап үндүрген.

В. И. Ленинниң «Орус-социал демократтарның сорулгалары», «Россия социал-демократтарының удурланыышкыны», «Чүүү кылырыл?», «Кедээниң ядыыларынга», «Чурт чагыргазының кампаниязы болгаш «Искраның» планы», «Базым бурунгаар, ийи базым атказар», «Демократтыг революцияга социал-демократтарның ийи тактиказы» болгаш өске-даа ындыг номнары эң-не баштай даштыкы чурттарга парлаттынып үнгүлээн турган. В. И. Ленинниң даштыкы чурттарга парлаттынып үнген номнарының чамдыызын Россияга чажыт типографияларга катап парлап үндүрүп турган.

В. И. Ленинниң чогаалдарындан шоолуг хөй эвести ажын байдалга, революция мурнундагы Россияга парлап үндүрген: «Россияга капитализмниң хөгжүлдези», «Материализм болгаш эмпириокритицизм» болгаш өскедаа.

В. И. Ленинниң дыка хөй чогаалдары революция мурнундагы Россияга парлаттынып үнмейн турган болгаш үүгле Октябрьның социалистиг Улуг революциязының соонда бир дугаар парлаттынып үнгүлээн.

В. И. Ленинниң ажылдарын парлап үндүрери Совет чуртунга нөстүп көрбээни-биле калбарып нептерээн.

1917 чылдың ноябрьда «Прибой» деп ном үндүрер чер В. И. Ленинниң Чогаалдарының эң баштайгы совет парлап үндүрүлгезин — «Большевиктер күрүне эрге-чагыргазын тудуп туруп шыдаар бе?» деп брошюразын парлап үндүрген.

В. И. Ленинниң Чогаалдарының бирги чыылдазын 1920 чылда парлап үндүрүп эгелээн. Апрельдиң 22-де Коммунистиг партия бодунуң тургузукчузу болгаш баштынчызы В. И. Ленинниң 50 хар харлаанын ынчан демдеглээн. Ол төөгүлүг үе-биле РКП(б)-ның IX съездизиниң ажылдап турган хүннери таваржы берген. Ленинчи гениалдыг ажылдарны массаларга калбаа-биле тарадырының аажок улуг ужур-дузалыын барымдаалааш, партияның IX съездизи В. И. Ленинниң Чогаалдарының чыылдазын 20 томнуг кылдыр парлап үндүрерин эгелээр деп доктаатган.

В. И. Ленинниң Чогаалдарының ийиги болгаш үшкү үндүрүлгезин 1932 чылда дооскан. Ийиги үндүрүлгениң томнарының ортумак тиражы чедир парлааны-биле катай, 103 муң, ынчаарга үшкү үндүрүлгении — 557 муң экземпляр болган.

В. И. Ленинниң Чогаалдарының ийиги болгаш үшкү үндүрүлгезин доосканы-биле капсырлаштыр, ооң Чогаалдарын болгаш документилерин парлап үндүрерин Ленинчи чыындыларга, база төп солуннарның арыннарынга болгаш журналдарга үргүлчүлеп турган. 1930—1931 чылдарда Шилип алган чогаалдары алды том кылдыр, 1933 чылда — ийи том кылдыр үнген. В. И. Ленинниң Чогаалдарының иштинден тематиктиг чыылдалар калбаа-биле парлаттынып үнүп турган.

Партияның Төп Комитеди 1940 чылда В. И. Ленинниң Чогаалдарының дөртку чаа үндүрүлгезиниң дугайында шиитпирни хүлээп алган. Чаа дөртку үндүрүлгезиниң баштайгы ийи томун 1941 чылдың эгезинде парлап үндүрген турган. Фашистиг Германияның оор ёзу-биле Совет Эвилелинче халдаанынга холбаштыр, В. И. Ленинниң Чогаалдарын парлап үндүрери соксаттынган турган.

Дайын доозулган соонда удаваанда, 1946 чылда, В. И. Ленинниң Чогаалдарының дөртку үндүрүлгезин үргүлчүлей берген. 1950 чылда 35 дугаар томну парлап үндүргени-биле дөртку үндүрүлгениң кол томнарын парлап үндүрерин дооскан. Дөртку үндүрүлгени дооскан чорук болза Коммунистиг партияның, совет улустуң болгаш делегейниң ажылчын шимчээшкининiң идейлиг амыдыралынга аажок улуг болуушкун болган. СЭКП Төп Комитединиң шиитпирин ёзугаар В. И. Ленинниң Чогаалдарының дөртку үндүрүлгезиниң томнарынга немей элээн каш томнарны парлап үндүрүп турар. 36—38 томнар парлаттынып үнген. Дөртку үндүрүлгениң том бүрүзүнүң тиражы ортумаа-биле 800 муң болуп турар.

СЭКП Төп Комитеди 1957 чылдың январьда, В. И. Ленинниң Чогаалдарының долу чаа чыылдазын 55 томнар кылдыр парлап үндүрер дугайында доктаалды хүлээп алган. Ам үеде 1—6-гы болгаш 8-ки томнар парлаттынып үнген.

СЭКП Төп Комитеди болгаш Совет чазак ленинчи ажылдарны парлап үндүрериниң дугайында дыка улуг сагыш салып турар. СЭКП Төп Комитединиң «Амгы үениң байдалдарында партийжи пропаганданың сорулгаларының дугайында» доктаалы В. И. Ленинниң чогаалдарын улам калбаа-биле парлап үндүрериниге, пропагандалаарынга болгаш ханызы-биле өөренириниге дузалаар.

303.813 муң кезек

Совет Эвилелинде

В. И. Ленинниң чогаалдарын 1917 чылдан эгелээш 1959 чылга чедир бистиң чуртта 303 миллион 813 муң экземпляры парлап үндүрген, ооң иштинде орус дылга — 229 миллион 761 муңну, ССРЭ-ниң улустарының өске дылдарынга — 57 миллион 171 муңну, даштыкы чурттарның улустарының дылдарынга—16 миллион 881 муң экземпляры парлап үндүрген.

• • •

В. И. Ленинниң ажылдарын ССРЭ-ге 88 дылдарга парлап үндүрүп турар: ССРЭ-ниң улустарының 62 дылдарынга болгаш даштыкы чурттарның улустарының 26 дылдарынга парлаттынып үнүп турар. В. И. Ленинниң чогаалдарын орус дылдан бистиң чурттуң улустарының дылынга очулгазы Октябрьның социалистиг Улуг революциязының мурнунда-ла үнгүлээн. Ленинчи ажылдарны ССРЭ-ниң улустарының бүгү дылдарынга очулдуруп, массалыы-биле парлап үндүрерин үүгле Совет эрге-чагырга тургустунган соонда ам эгелээн. Эвилелдешкен республикаларның шуптузунга партия төөгүзүнүң институттарын—СЭКП Төп Комитединиң чанында Марксизм-ленинизм институдунуң филиалдарын—тургускан, олар В. И. Ленинниң чогаалдарын национал дылдарга очулдурарын болгаш парлап үндүрерин боттандырып турар.

• • •

В. И. Ленинниң «Россияга капитализм хөгжүлдези» деп ному 22 дылдарга 3 миллион 383 муң экземпляр, «Чүүү кылырыл?»—47 дылдарга 6 миллион 625 муң, «Базым бурунгаар, ийи базым атказар»—40 дылдарга 5 миллион 828, «Демократтыг революцияга социал-демократияның ийи тактиказы» — 49 дылдарга 5 миллион 725 муң, «Материализм болгаш эмпириокритицизм»—23 дылдарга 5 миллион 39 муң, «Империализм — капитализмниң дээди чадазы»—49 дылдарга 7 миллион 51 муң, «Коммунизмде уругларның «чөөннээр» аарыы» — 50 дылдарда 4 миллион 773 муң, «Совет эрге-чагырганың эзлчеглиг сорулгалары»—47 дылдарга 3 миллион 510 муң экземпляр парлаттынып үнгүлээн.

• • •

Аңгы-аңгы номнар болгаш брошюралар-биле капсырлаштыр, ССРЭ-ниң улустарының дылдарынга В. И. Ленинниң хөй томнуг Чогаалдарын болгаш Шилип алган чогаалдарын парлап үндүрүп турар.

Тыва улус Ленинниң чогаалдарын номчуп турар

Тывага национал бижикти чогаадып кылганының соонда баштайгы парлап үндүрген номнарның бирээзи В. И. Ленинниң ажыл, амыдыралының дугайында тыва хевилел чериниң 1931 чылда парлап үндүрген «башкы Ленин» деп ному болган.

Ынчангаш тыва кижилер бодунуң төрээн дылынга үжүк бижикти өөренирде, улуг башкы Владимир Ильич Ленинниң ажыл, амыдыралындан чамдык үүлдерни үжүглеп, номчуп өөренип эгелеп турган.

1931 чылдан эгелээш-ле Тываның ном үндүрер чери чыл бүрүде В. И. Ленинниң чогаалдарының иштинден мындыг ажылдарны тыва дылга очулдуруп, парлап үндүрген: «Чүүү кылырыл?» деп номну 10 муң экземпляр тиражтыг кылдыр, «Демократтыг революцияга социал-демократияның ийи тактиказы» — 10 муң, «Аныяктар Эвилелинiң сорулгалары» — 5 муң, «Марксизмниң үш дөстелгелери болгаш үш составтыг кезектери» — 8 муң, «Кооперация дугайында» — 10 муң, «Америк ажылчыннарга чагаа» — 5 муң, «Карл Маркс» — 3 муң, «Фридрих Энгельс» —5 муң, «Улуг орус улустуң национал чоргааралының дугайында»—5 муң, «Күрүне болгаш революция» —2 муң, «Базым бурунгаар, ийи базым атказар»—3 муң, «Империализм—капитализмниң дээди чадазы»—2 муң, «1905 чылдың революциязының дугайында» — 3 муң, «Улуг эгелээшкин»—3 муң кезек кылдыр парлаттынып үнген.

Ооң аңгыда В. И. Ленинниң мындыг ажылдарын бирээзин-не мундан эвээш эвес тиражтыг кылдыр үндүрген: «Чарышты канчаар организастаарыл», «Съездиге чагаа», «Совет эрге-чагырганың эзлчеглиг сорулгалары», «Партияның чаңгыс эвинин дугайында», «Марксизмниң чамдык төөгүлүг онза үүлдериниң дугайында», «Шажын дугайында», «Коммунистиг кижизидилге дугайында» болгаш ооң-даа өске.

Ооң-биле кады В. И. Ленинниң ажыл-амыдыралының дугайында «Башкы Ленин», «Ленинниң чаш чорааны», «В. И. Ленинниң доп-чу автобиографиязы», «Ленинге турасказал» деп номнарны болгаш брошюраларны, «Ленинизмниң үндезиннериниң дугайында», «Ленинизмниң айтырыглары» деп номнарны 3—5 муң тиражтыг кылдыр парлап үндүргүлээн.

В. И. Ленинниң төрүттүнгениндеп бөөр 90 чыл болганынга холбаштыр Тываның ном үндүрер чери В. И. Ленинниң сөөлгү чугаалары болгаш үүлдери: «Москва Совединиң пленумунга чугаазы», «Хүн демдеглелиндеп арынчыгаштар», «Кооперация дугайында», «Бистиң революциявыс дугайында», «Ажылчын-тараачынның инспекциязын канчаар эде организастаарыл», «Эвээш-даа бол, эвиин дээре»—деп ажылдарын бир ном кылдыр парлап үндүрген.

Бо төөгүлүг үеге холбаштыр пролетариаттың улуг чогаалчызы Максим Горькийниң «Владимир Ильич Ленин» деп чогаалын, А. Фотиеванын «Ленинниң амыдыралындан» деп номун, Бонч-Бруевичиниң «Бистиң Ильичивис» деп номун парлап үндүрген.

В. И. Ленинниң номнары тыва дылда.

Албаниядан Кыдатка чедир

Улус демократиязының чурттарында

АЛБАНИЯ. Албаниның хосталган үезинде бөөр В. И. Ленинниң 72 номнарын, үүлдерин болгаш чугааларын 368 муң экземпляр тиражтыг парлап үндүрген. Ам үеде В. И. Ленинниң Чогаалдарының дөртку үндүрүлгезин парлап үндүрерин боттандырып турар. Ам 10 томну үндүрген, 1961 чылга чедир шуптузун үндүрүп доозар.

БОЛГАРИЯ. В. И. Ленинниң Чогаалдарының дөртку үндүрүлгезин парлап үндүрерин 1950 чылда эгелээш 1953 чылда дооскан. Том бүрүзүн 20 муң экземпляр тиражтыг кылдыр парлап үндүрген. В. И. Ленинниң чогаалдарындан 1944 чылдың сентябрь 9-тан 1959 чылдың августка чедир болгар дылга 146 үүл номнарны очулдургаш парлап үндүрген.

ВЕНГРИЯ. Венгрияга улус-демократтыг эрге-чагырга быжыкканының соонда, 1948 чылдан эгелээш, В. И. Ленинниң ажылдары болгаш база үүлдериниң чыылдалары үргүлчү үнүп эгелей берген. В. И. Ленинниң Чогаалдарының 35 томнуг дөртку үндүрүлгезиниң очулгазын 1951 чылда эгелээн болгаш 1955 чылда дооскан.

ГДР. В. И. Ленинниң чогаалдары ам үеде ГДР-де калбаа-биле парлаттынып үнүп турар. Дитц деп ном үндүрер чер «Марксизм-ленинизмниң библиотеказы» деп ат-биле В. И. Ленинниң 22 ажылдарын, «Марксизм-ленинизмниң бичии библиотеказы» деп ат-биле — 30 ажыг чугаалдарын парлап үндүрген. Ооң өске база бир ном үндүрер чер В. И. Ленинниң 14 ажылдарын парлап үндүрген. 1952 чылдан эгелээш В. И. Ленинниң Чогаалдарының дөртку үндүрүлгезин очулдуруп, парлап үндүрерин боттандырып турар.

ВДР. 1955 чылдан бөөр Вьетнамның Демократтыг Республиказында В. И. Ленинниң 73 ажылдарын 343546 экземпляр ниити тиражтыг парлап үндүрерин боттандырган. Ажылчы чоннарның кол массазының бижик билбес чоруун чап-чаа-ла узуткаан, 13 миллион чурттакчы чоннуг чуртка ол хире хөй номну парлап үндүрер чорук ыдыг белен эвес.

КУР. Кыдаттың улустуң революциязының тиилээни марксисчи литератураны парлап үндүрериге болгаш тарадырынга таарымчалыг байдалды тургускан. В. И. Ленинниң Чогаалдарының (4-кү үндүргенин) 38 томнар кылдыр парлап үндүрерин КУР-нуң он чыл оюнга уткуштур, 1959 чылда-ла дооскан. 1949 чылдың октябрьдан 1959 чылдың августка чедир — бүдүн эң чыл четпес үениң дургузунда — В. И. Ленинниң 215 чогаалдарын (чыылдаларны санаваска) 6.940 муң экземпляр ниити тиражтыг парлап үндүрген. Ооң аңгыда, биче национал улустарның дылдарынга 24 ленинчи ажылдарны 87 муң экземпляр тиражтыг парлап үндүрген.

КУДР. Япон империализмниң дарлалындан Кореяны 1945 чылда Совет Армияның хостаанының соонда, В. И. Ленинниң дыка хөй ажылдары корей дыл кырынга үнген. В. И. Ленинниң шилиттинген чогаалдарының чыылдазын 20 томнуг, 30—40 муң тиражтыг кылдыр парлап үндүрген. Кореяның чону америк империализмге улур хосталгалыг дайынны чорудуп турган үеде —1950—1953 чылдарда-даа— В. И. Ленинниң чогаалдарын парлап үндүрерин соксатпайн турган. 1954 чылдан эгелээш В. И. Ленинниң Чогаалдарын (4-кү үндүргенин) корей дылга очулдуруп, парлап үндүрерин ам боттандырып турар. Ам үеде ооң 29 тому парлаттынып үнген.

МАР. 1953 чылдан 1956 чылга чедир моол дыл кырынга В. И. Ленинниң 60 чогаалдарын кайызындаа 20—20 муң экземпляр кылдыр парлап үндүрген. Ам үеде В. И. Ленинниң Чогаалдарының (4-кү үндүргениниң) очулгазын боттандырып турар. 1959 чылда бирги томун 20 муң экземпляр кылдыр парлап үндүрген. Ам үеде 19 том очулдуртунган, парлаарынга белен.

ПОЛЬША. Улусчу Польшада сөөлгү он беш чыл иштинде В. И. Ленинниң 46 чогаалдарын болгаш ооң ажылдарының тематиктиг чыылдаларын парлап үндүрген. Оларның дыка хөй каш даа удаа парлаттынып үнгүлээн. В. И. Ленинниң Чогаалдарының 4-кү үндүрүлгезиниң очулга талазы-биле ажылдарын сес чыл иштинде кылып келгеш, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының дөртен чыл оюнга уткуштур дооскан. 1958 чылда немелде 36-гы болгаш 37-ги томнарын парлап үндүрген. В. И. Ленинниң Чогаалдарының 37 томнарының ниити тиражы 2370 муң экземпляр чедип турар. Польшага сөөлгү он беш чыл иштинде ниитизи-биле В. И. Ленинниң номнарын болгаш брошюраларын 9.740.500 экземпларны парлап үндүрген.

РУМЫНИЯ. Румынияның хосталганының соонда, В. И. Ленинниң 107 ажылдарын ниитизи-биле 5,5 миллион ажыг тиражтыг үндүрген. В. И. Ленинниң Чогаалдарының 4-кү үндүрүлгезиниң очулгазын 38 томнар кылдыр парлап үндүрген. Ленинчи ажылдарның 18 тематиктиг чыылдалары база парлаттынып үнген.

ЧЕХОСЛОВАКИЯ. Эң баштай В. И. Ленинниң кол-кол ажылдарын болгаш Шилиттинген чогаалдарын чех болгаш словак дылдарга ийи томнуг кылдыр парлап үндүрген. Ооң дараазында В. И. Ленинниң Чогаалдарының 4-кү үндүрүлгезиниң очулгазын боттандырып турар апарган. Чех дылга 36 томнар, словак дылга 37 томнар парлаттынып үнген.

Куш-ажылчы кижилер

Тес-Хем районнуң чамдык хойжулары бо кыжын мал кыштагладышкынынга эки белеткенмээнинин ужурунда шээр малдың талазы-биле өлүмнүг улуг когаралга таварышканнар. Ооң чылдагаанларын солун арнынга моон мурнунда илередип, бурулугларны принципиалдыг партийжи өзү-биле шүгүмчүлээн болгай. Ынчангаш алыс сорулга болза ол улуг чазыгның үржүүн миннип, чогуур түңнелдерни үндүргеш, моон соңгаар ол чазыгны дагыннавазында болбайын канчаар.

Ынчаарга бо удаазында шээр малдың хуу-салымын холунда тудуп алган, ооң денгилде-семиртилгези, хүр кыштагладышкыны дээш, ооң чаш төлүн менди доруктуруп, өстүрүп алыры дээш эрес-маадырлыг, могаг-шылаг чокка, бүгү күжүн болгаш арга-мергежилин харам чокка берип тургаш, төрүүр улуг хойларнын-даа, чаа төрүттүнген чаш хураганнарын-даа баш санын оскунмайын, улуг харлыг, узун соок кыштыг ажып тиилээн, онаглыг ажылынга ээ-харыысалгалыг малчыннарның дугайын онзалап чугаалаары күзенчиг.

Ольга Шойдаровна Оюу угбайның өбүлези төрээн «Чодураа» колхозунуң тургустунары билек-ле колхозтуң бир кодан хоюн малдап эгелээн. Оон бээр ам он чыл болган.

— Чыл санында-ла хураганнарны менди доруктуруп, эки шынарлыг хөй дүктү күрүнеге дужаап келген улус чүве бо—деп, бистин-биле кады ол аалга келген, ол колхозтуң даргазы Иргит Бичe-оол тайылбырлап чугаалады.

Таныжып чугаалашканывыс соонда билдингени мындыг: олар бо чылын төрүүр 429 хою-биле Тестиң ол чарында Кызыл-Эрик деп черде кыштаглаан. Ол коданда ам 270 хой оолдаан. Хураганнар шупту менди. Хураганнарны менди алыры — үйгу чыдын чокка эрестиг ажылдаарын-ны хамааржыр. Ынчаарга коммунист Ольга Шойдаровна шак-ла ындыг сакманщик болгай.

Ажылынга кызымак чоруу-биле кады Ольга Шойдаровна колхозтуң нинтилештирген малының келир үезин кым холга алырын база өттүрбедап алган. Мал ажаарының талазы-биле бодунуң арга-дуржулгазын чеди класс доскан уруу Алимге дамчыдып берип турар. А ынчаарга комсомолчу Алим хой-даа кадарарынга, хураган-даа ажаарынга билдилиг чаңчыгып бар чыдар. Малчын деп хүндүлүг, харыысалгалыг чаагай атка салгакчы боору аас-кежик болбайын канчаар!

Сорулга турда, ажыл соруктуг дижири-ле шын. А хойжу бо өг-бүленің алдарлыг чеди чылдың ийиги чылында алган хүлээлгези улуг: төрүүр чүс хой бүрүзүнден 130 хураганнарны менди ап, бир хойдан-на 2,2 килограмм дүктү кыргып алыр. Кыштаглаашкынны мындыг чедиишкиниг эрттирип турары—алган бо хүлээлгелерин оларның ажыл-херек кырынга бүзүредип күүседиринің чайлаш чок барымдаазы бооп турар.

Хүн даг бажынга олуруп турда, ол-ла колхозтуң хойжузу Иван Луду ашактың Боом даанда кыштаанга чеде бердивис. Хойлар, хураганнар маалашкан-чиилешкен — даглар аразында чалгаранчыг чаңгыс аалдыр дээрзинің аргазы чок. Сакманщиктер Полина Сундуймаа, Сувак Нүрзат хураганнар ыткан, чай чок-ла турлар. Ынчаарга улуг сакманщик Матпак Конгуловна Луду угбайның бо төрүттүнген 174 чаш хураганнарны доозазын дүк-чүзүннеп таныырын, оларже ооң чылыг, чазык көрүп турарын канчан черле кайгавас боор. Та чеже хураганнарны хөрээнге чылыдып, чассыдып, эргеледип турган доруктуруп азырап каан угбай чүве ол. Алды чылдың иштинде үш чүс үженден хөй төрүүр хойну малдап келгеш, бирдаа хураган оскунуп көрбээн өгбүле болду.

Кежээки хураган чемгерилгези доозулган. Ам кыштагда аалда ыржым. Кажаа иштинде ында-хаая хураган эдер, оолзурак хойнуң оранганы дынналыр мындыг. Хойжу-даа, сакманщиктер-даа ам-на дыжы ханнарлар-дыр ийин деп иштимде бодап орумда, даштыыртан С. Полина алгыра берди:

— «Калчан-ак» ийистепти. Шымда-декте угбай!..

Шаажанда шайын сала тыртып кааш:—черле, ындыг хой болгай—чылдың ийистээр!—деп, Матпак Конгуловна, кижи өртүзу эрте берген хирезинде-ле, өгден чииги сүргей, өөрээни кончүг үне халыды. Кезек болган соонда ийи хураганнарны эдектепкен, ол угбай өгже өөрүшкүлүг кире халып келди.

— Шак мындыг ак-сеткилдиг, эрес-шудургу ажылдап турарынар дээш СЭКП Тыва обкому болгаш облхүүском силерни Хүндүлүг бижикбиле шаннаан—деп өткүт чугаалаш. СЭКП райкомунуң секретары эш Ламажап Хүндүлүг бижикти Матпак Конгуловнаже сунду. Хенертен болган аас-кежиктиг болуушкундан хойжу кайгай бергеш, кезек болгаш чугаалады:

— Аас-кежик чаңгыс хүн база болур чүве-дир аа, оолдарым, «Калчан-ак» база ийистепкен, мени Хүндүлүг бижик-биле база шаннаан...

Ийет, ниитиниң чаагай чоруу дээш могаг-шылаг чокка ажылдап турар күш-ажылдың кижилери кажан-даа аас-кежиктиг, олар артында кышкы түннүң эрткенин-даа, часкы хүннүң ашканын-даа эскербестер. Чүге дээрге оларның күш-ажылчы чымыжы ындыг өөрүнчүг, ындыг адаарганчыг болгаш магаданчыг.

Районнуң Ленин аттыг колхозунуң хойжузу коммунист Кундан Күрдаанның оглу — Кызыл-оол далбыйлап каан черде одарлап чораан кодан хоюндан кара-кара башчыгаштарлыг ийи хураганны инчеегинге чүүктеп эккелгеш, кажаа даштыширбип аштап турган ачазынга дужаап бергеш, дедир хапты.

— Хойларывыс массалыг оолдап эгелээн. Бир хүн 18 — 20 чедир хураганнар хүлээп ап турар бис — деп демги хураганнарны кургаглап ора харын чоргаарал-биле өгнүң хөрээжен ээзи Капшык-уруг Ёнзаковна чугаалап тайылбырлады. — Эр хей чүве — кежээзи аажок. Ол бодду 44 хураганнарны хүлээп ап, ажаап доруктурган болгай.

Сагышка өөрүнчүг чүве — эвир чылын бо-ла кыштагта өске чалгаа хойжунуң холунга чудап ашкан хойну бо хойжунуң тергиин хүр кыштагладып турары болур. Ол кышкаш ол-ла колхозтуң хойжулары область Соединиң депутады Чооду Шожутмаа, хойжулар Санаа Самба, Бүлчүн Маадыр-оол оларның малмаганы база хүр кыш ажып турар.

Үстүнде хойжуларның улуг хар дүшкен соок кышты чедиишкиниг ажып, тиилеп турарының ужуру болза, олар мал одарларын шын ажыглап турары-биле кады, боттарының күжү-биле каш-каш тонна сиген-ширбишти белеткеп алганында болур. Ынчаарга районнуң колхозтарының чамдык хойжуларында: колхоз сиген-ширбишти белеткеп-ле бергей, а бис мал кадаргай бис дээр хожудангай, харын-даа азырадыкчы хөөнү чидин-биле сойгалап, шак оортан адырлыры чугула. Чамдык хойжулар сиген белеткелинге шуут киришпээнин кижи кайгавастың аргажок.

А. БЕГЗИ.

Хову-Аксы комбинадының электростанциязының тудуунда ажылдап турар эш Олейнукка удуртқан дашчылар бригадазы бүдүрүлге планын ай санында 200 хуудан ажыр күүседип турар. Бригаданың кежигүннери амгы үеде станцияның шалаларын бетоннап турар.

Чурукта: бригадир эш В. Олейнук.

Фото С. Маадыныы.

Хүлээлгезин күүседип турар

Чеди чылдың ийиги чылында күрүнеге мал ажылының продуктуларын белеткээр талазы-биле алган хүлээлгелерин өвүрнүң колхозчулары чедиишкинниг күүседип эгелээн. Район эт белеткээриниң бирги квартал планын 108 хуу, сүттүүн —104 хуу күүседкен. Эрткен чылдың бирги кварталындаазындан 27 тонна хөй эт болгаш 15,5 тонна хөй сүт белеткеттинген.

«Кызыл тук» колхоз үстүнде продуктулар талазы-биле бирги кварталда алган хүлээлгезин он хонук бурунгаар ажыр күүседкен. Ол колхоз ам 150 баш инекти, 1200 хойну болгаш 400 өшкүү эт белеткелинге киирери-биле тускайлап үскен болгаш эки одарларда тургускан.

Эт, сүт белеткээриниң квартал планнары «Коммунизмче орук» болгаш «Торгалыг» колхозтарда база багай эвес күүседтинген. Ылаңгыя «Коммунизмче оруктуң» фермалары район төвүн, Хандагайты болгаш Солчур школаларының интернаттарын, ургларның албан черлерин сүт-биле эки хандырып турар.

Күрүнеге садар малдарны тускайлап семиртир, сүт бүдүрерин көвүдедир сорулга-биле саар инектерниң чемгерилгезин экижидип, одарларны таарыштырарының чугула үези келген. СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлерин күүсетпишаан, мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедиринче колхозчуларның күжүн улам-на сырый организастаары районнуң колхозтар удуртукчуларының соңгаарлаттынмас сорулгазы болуп турар.

С. ТАВААЖАП.

«Кызыл сылдыс» колхозта

«Эң эки саанчы» дээш чарышта

Частың бир эртенги хүнү Боом-Дааның шиш баштарындан Сарыг-Булуң суурну чаа-ла хереллендир чайнап кээри билекле, ында төп сүт-бараан фермазынга ажылчы хүн кидин түлүк эгелей берген. Даштын малгаштаан чугайлап каан узун, улуг инек кажаазының чанында улуг, ак-шокар инекти ак халаттыг, улгады берген кижи саап олур. Олче биче када-ла төптап көрүп тургаш, дужулгалыг саанчыларның бирээзи бо боор чадавас кылдыр бодадым. Ол болза колхозтуң мурнакчы саанчызы Сагаачы Долзат болду. Ол, ам бо күзүн 50 харлыг, а саанчылап ажылдаанындан бээр 10 чыл болур. Колхозта партия организациязы болгаш ферманың коллективи мурнакчы саанчының хүнүн демдеглээрин шиитпирлээн.

Чеди чылдың ийиги чылында ук фермага саар инек бүрүзүнден ортумаа-биле 1150 литр сүттү саап алыры көрдүнген, ынчаарга эш Сагаачы бодунга быыгыаан инектерниң бирээзинден-не 1500 кг сүттү саап алырын, 1960 чылда «Эң эки саанчы» деп ат дээш чарышка киржирин хүлээнгеш, ам ооң күүселдези дээш чүткүлдүг ажылдап турар. Ферманың саанчылары ооң үлегерин база эдерген.

В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 90 чыл болурунга күш-ажылчы белектерлиг ужуражырынга белеткенмишаан, ол ферманың коллективи бирги кварталда арбын сүт саалдазы дээш районда фермалар аразының чарыжынга дээре түңнелдиг болган. Квартал дургузунда фермага 49 инектер төрээн, оларның бызааларын менди камгалап алган, 34 инектерни эдержилгеге киирген, 11.871 литр сүт сагдынган азы эрткен чылдың ол-ла үезиниден дыка бедээн. Бир инекке онаштыр ортумаа-биле: Д. Сагаачы 328, К. Балчыт 245, Х. Чылбакай 241,6 литр сүттү бирги кварталда сагганнар. Бызаа ажаакчызы Анчымаа 36 бызааларны эки алырап турар.

Ийиги кварталда улам бедик көргүзүглерлиг болурунга ферманың саанчылары болгаш кадарчылары бүзүредиг.

Кышты тиилеп үнген...

Кыш-сооктуң байдалы ук колхозтуң девискээринге районнуң бүгү колхозтарынга болганы ышкаш кадыг-дошкун болган. Ынчанмыже колхозтуң малчыннары болгаш бүгү колхозчулар малдарны хүр чыл ажырары дээш агаар-бойдустуң бергелери-биле демиселге ээн-не улуг күжениишкинни үндүрген, ээн эвээш когарал-биле кышты тиилеп үнгеш, часка ужуражып турар. Шээр малдарның 41, бода малдың 5 коданнарынга 9420 ажыг баш арган күштүг болгаш төрүүр малдарга одарларның харын эжип, далбыйлаан, 4500 ажыг баш кошкак күштүг малдарны азыралга тургускан. Кыш-биле демиселге апрель 1-ге чедир олла коданнарга 44 далбыйлар, 147 хүүректер болгаш малдыырлар, 115 аттар, 17 тевелер, 5 автомашиналар болгаш тракторлар, кол малчыннардан ангыда немей чоруткан 153 колхозчулар ажылдап турган.

Хойжу эш Дамба-Хөө аная быыгыаан 480 баш хойларын чаңгыс-даа чидириг чокка хүр кыштаткан. Ам ооң коданында 141 төрээн хойларның бүгү төлү менди. Ол, бо чылын 100 төрүүр хой бүрүзүнден 150 хураганнарны алыр деп бодунга алган ботхүлээлгезин күүседиринге бүгү күжүн салып турар. Ол ышкаш өшкү кадарчызы эш Мижээнин коданында өшкүлер база хүр кыш ашкан. Оон чүткүлдүг күш-ажылындан колхозтуң 540 баш анкор өшкүлери хораардан туржук, ам 610 баш чедир немежи берген: март 30-ге чедир төрээн 70 өшкүлерниң анайлары бүрүн ажаап алдынган. Эткөр угланышкынныг 110 баш инектерниң кадарчызы эш Ёндан кышты эрестиг тиилеп үнген. Ол, 60 инектерни кадарбышаан, 50 молдургаларга одарны далбыйлап бээринге часкаан четтигип келген. Кадарчының коданында бо чазын төрүттүнген бызааалар менди доругуп турар. Мал кыштагладышкынын чедиишкиниг эрттиргеш, часка улам омакшылдыг ужуражып турар бо чижектиг өске-даа малчыннар колхозта бар.

Ол болза В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 90 чыл болурунга колхозчу малчыннарның күш-ажылчы белээ-дир.

О. МАНДАРЫЙ.

Эрзин район.

Редакцияга ЧАГААЛАР

Малчыннарның чөптүг негелдези

Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» колхозунуң ыраккы черлерде малчыннарынче почта чедирилгезин колхоз баштаар чер организаставайн турар. Малчыннарның негелделерин ёзугаар Эжим, Кежээлиг-Ховужук бажы болгаш оон-даа өске ырак черлерде чурттап турар малчыннарга почта чедирер тускай кижини тургузар дугайын каш-даа удаа чугаалажып келген. Ол чугаалажышкынар болгаш дугуржулгалар амдыгаа чедир кандыг-даа түңнел чок болуп турар. Ооң ужурундан, малчыннар солуннарны, сеткүүлдерни, боттарының хууда чагаа бижиктерин чогуур өйүнде номчуп танышар аргадан барык хоорулган туруп турар.

Тускай почтачы кижини тургускаш, ыраккы малчыннарга почтаны өй-шаанда үзүк чок чедирип турарын малчыннар колхоз баштаар черден негеп турар.

Л. ДАШ-ООЛ.

Темп чүге оожумнааныл

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң төөгүлүг чеди чыл планының ийиги чылында Кызыл хоорайның тудугжулары боттарынга бедиткен хүлээлгелерни алган болгаш сөзүнге ээ болур дээш күжениишкиниг ажылдап турар. Хоорайда 96 квартиралыг улуг бажыңның тудуун «Тыва тудуг» трезинин Павлиновка удуртқан комплексилиг бригадазының кежигүннери кылып турар. Ол бажыңның тудуун бо чылдың ноябрь 1-ге чедир доскаш, ажыглалга киирерин олар социалистиг хүлээлгезинге айытканнар.

Чуртталга бажыңын ноябрь 1-ге чедир ажыглалга киирер дээн хүлээлгезин тудугжулар күүседип шыдаар бе, кандыгыл? Бо айтырыгга хамаарыштыр бригадир эш Павлиновтуң болгаш прораб эш Петровтуң харыылап турары:

— Тудуг материалдарын трестин хандырылга килдизиниң талазындан чедир бербейн турар ужурунда тудугнуң темпизи сөөлгү үеде оожумнаан. Штукатурлаар ажылдан өске кол тудуг март 1-ден бээр чорбайн келди. Моон соңгаар тудуг материалдарын трестиң талазындан шак мынчаар саададыр болза, бо бажың ноябрь 1-де доостурдан туржук, чылдың төнчүзүнде безин ажыглалга кирип шыдавас.

Бажыңның кол тудуунга хереглээр туйбу марттың эгезинде үзүлген, даг экспедициязының артыкшылдыг туйбузундан 5 мун кезекти бээр дээн аазашкын амга чедир күүсеттинмээн. Туйбу чок болган ужурунда 96 квартиралыг бажыңның тудуунун чедир кылдынмаан үүлдериң дашчылар ара соксаткаш, кожазында өске бажыңның дежээн салып эгелээн. Канализация хереклерди амга чедир келбээн. Ооң ужурунда канализация болгаш суг дамчыдылгазының системазын кылыр ажыл саадап турар. Ол бажыңның тудуунга транспортту Кызылдың № 2 чүк АТК-зы бээр хүлээлгелиг. А АТК-ның начальниги эш Круговой автомашиналарны хүн бүрүде эртенгинің 8 шакта чорудуп бээр турган, херек кырында хүндүскүнүн 11 — 12 шактарда орайтадыр берип келген. Чижээ, бо чылдың апрель 7-де АТК-ның автомашиналары хүндүскүнүн 11 шак чартыкта келгилээн. 96 квартиралыг чуртталга бажыңының тудуунун сөөлгү үеде оожум чоруп турарының кол-кол чылдагааннары болдур.

Бир эвес ол бажыңны 1960 чылда ажыглалга киирбес болза. Кызыл хоорайга болгаш харын-даа обласка чуртталга бажыннарын бо чылын тудар планны күүсетпезинге чедирип болур. Ындыг турбуже, ук бажыңның тудуунче СЭКП хооркомунуң, хооркүүскомнуң болгаш трестиң эргелел черинің талазындан чогуур кичээнгейни угландырбайн келгенин айтыр херек. «Тыва тудуг» трезинин начальниги турган эш Курек, кол инженери эш Трещенко ол тудугга келбейн, ооң канчаар чоруп турарын ёзулуг сонуургап көрбейн турган.

Ажыл шагы эгелээр мурнунда, соонда азы душтеки чапсар үезинде ажылчыннарга солун номчулгазын, беседаларны кылып берип турарын, өскү агитацияны күштелдирерин тудугжулар дилеп турбуже, трестиң партия эге организациязы бо чугула айтырыгже кичээнгей салбайн турар. 96 квартиралыг бажыңны бо чылдың ноябрь 1-ге чедир ажыглалга киирер төлээде, ол бажыңның тудуунче хүн бүрүнүң кичээнгейин угландырары эргежок чугула.

Д. ИРГИТ.

„Шынның“ материалдарының изи-биле

„Көрүкчүнүң саналы“

Мындыг эге-биле областың хөгжүм-шин театрының артистери Чаа-Хөл районнуң «Бурунгаар» колхозунга «Мээң аалым» деп шиини көргүзүп чорда, кассир А. Сагдының театрның ниити чурумун үреп, кежээки көргүзүгнүң билеттериниң хөй кезиин бичии уругларга сатканының болгаш шиинин көргүзүлгези чоруп турда билеттерни садып, олут чогундан көрүкчүлер бут кырынга тура шин көөр ужурга таварышкарының дугайында И. Маадыр-оолдуң корреспонденциязы № 70 (4554) «Шынга» парлаттынган.

Областың хөгжүм-шин театрының директору А. Молчановтуң редакцияга дыннатканы болза, ук корреспонденцияны коллективтин хуралынга чугаалашкан, шүгүмчүлелде айытқан фактылар шын болган, моон соңгаар ындыг байдалдар болдурбазын бригаданың кассири А. Сагдыга шыңгыы сагындырган.

Хемчег алдынган

Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунда ниитиниң чунар бажыңы чок болуп турарын «Шынның» номчукчузу С. Адра редакцияга бижээн.

Редакцияның чоруткан материалынга Каа-Хем райкүүскомнуң даргазының ораалакчызы А. Елизаровтуң харыылаары-биле алырга, колхозка чунар бажың бо чылын туттунган турар, белеткел ажылын ам чоруда берген.

Кижизидилгеже кичээнгей салыр

Совет кижилерни коммунистиг ёзуга кижизидери амгы үениң кол сорулгазы болурун СЭКП-ниң XXI съездизи чугулаап айыткан. Партия, совет, хөй-ниити организациялары бо талазы-биле ажылды бүгү черлерде калбартып турар.

Барыын-Хемчик районнуң Ак-Довуракта тудуг эргелели области улуг коллективтерниң бирээзи. «Тыва даг-дүгү» комбинатта ажылчын, албан-хаакчылар, инженер-техниктиг кадрлар улам-на көвүдеп турар. Комбинаттың тудуун дүрген болгаш шынарлыг кылып доозары-биле кады, коллективтиг кижилерин, кадрларны, аныяк өскенни коммунистиг ёзуга кижизидери партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының чугула сорулгазы болур.

Партийжи-организастыг болгаш масса-политиктиг ажылдарның чамдык хевирлери коллективте чоруттунуп турар болза-даа, ол амгы негелдени ыракта хандырбайн турарын айтыры чугула. Моон уламындан күш-ажылдың чуруму четпес, арагалап прогулдаар, ниитиниң корум-чурумун үрээр, социалистиг хоойлудурум хаждар чоруктарны чамдык кижилер үүлгетпишаан.

Эрткен чылын Ак-Довуракты ыяш заводунга И. Г. Ковалевту мастерледип киирген турган. Удаваанда оон ажылга үргүлчү эзирик келир чоруу илереп келген, харын бир катап ажыл черинге ужуп калган чыткан. Оон уламындан, мастер чок, башкарылга үзүлген ужурунда коллектив ээлчег иштинде ажылдаваан. Медерелин ышкындыр куттунгаш, Ковалевтуң ажылчын Кундузаковче халдап, ниити чурум үреп турганы заводтуң начальниги эш Черевчиге болгаш эргелелдиң өске-даа удуртукчуларынга билдингир. Оон үүлгедиглерин ниитиниң мурнунга тургузуп, шыңгыы хемчег хүлээдир тургаш, харын Ковалевту ийиги тудуг участогунуң начальнигинге депшиткенин кижи кайгаар чүве.

Ак-Довуракты тудуг эргелелинде аныяк кадрлар улам-на көвүдеп, коллектив улгадып турар. Оларның хөй кезин ниити чуртталга черлеринде. Арыг-шеверниң байдалы ында дыка багай. Кижизидилге ажылынын кошкак тургустунганындан бөлүглежип арагалаар, социалистиг чурттаганың норма-чижектерин хажыдар, оорлап хулиганнаар чоруктар узуткаттынмайн турар. Ол чорук эргелел черинің начальнигинің кадрлар болгаш чуртталга амыдырал талазы-биле ораалакчызы эш Тамдын-оол, ол килдистиң инспекторлары эштер Кавыршина, Тараканова оларның багай удуртуп турарында.

Ак-Довурак суурда массалыг кижизидилге ажылын чоруларынга кончуг таарымчалыг делгем клубту культураның, дыштанылганың төвү кылдыр ажыглап шыдаваан турар. Бо талазы-биле коллективте профком (даргазы эш Ковалев) болгаш комсомол организациязы(секретары эш Сарыглар) дыка четпес ажылдап турар. Бот-тывынгыр уран чүүл бөлүмнерин организастап, чаа-чаа солун программалыг концерттерни, айтырыг, харыыларны, аныяктарның массалыг кежээлерин аңаа доктаамал чоруларын кузенчиг.

Организас-массалыг ындыг хемчеглерни план ёзугаар чоруттайн, кижизидилге ажылын боттуг удуртпайн турарындан клубка чамдык кежээлерде (демдеглел хүннеринде азы кино үезинде) арагалаар, чурум үрээр чоруктар илереп турар. Маная бо чылдың февраль 23-те болгаш март 8-те болган чорукту чижекке көргүзүп болур.

Чоннуң ортузунга кижизидилге ажылының бир кол хевири лекция пропагандазы болур. Бо ажыл коллективте барык уттундурган. Амыдыралга холбашкан допчу илеткелдер, солун номчулгазы болгаш беседалар ала-чаягаар байдалда шилчээн. Бүдүрүлге, тудуг черлеринде өскү агитация кончуг ховар, хана солуннарын куду деңнелге үндүрүп турар.

Тудуг эргелелинің коллективинде бо бүгү четпестерниң кол чылдагаанны партийжи удуртулганың кошкаанда. Партбюро, ооң секретары турган эш Тупшын дыка четпес ажылдап келген. Бүдүрүлгеге коммунистерниң ролюн бедидер, үндүрген шиитпирниң, партийжи даалганың күүселдези дээш негелдени дыныытпайн турар. Хөй-ниити организацияларынга удуртулга кошкак.

Коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, чурттаар болгаш өөренир дээш демисел бистиң чуртта калбарган амгы үеде Ак-Довуракты тудуг эргелелинде кижизидилге ажылында ол четпестер-биле эптежип болур бе?

А. МОНГУШ.

БӨГҮН БО АРЫНДА:

Көрейни Совет Армия хостаанынга

☆ ☆

Польша күрүне муң чыл болган

☆ ☆

Бистиң областың амыдыралындан

КУДР-ниң ажылчыннарының ажыл-ишчи чарыштары

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). Совет Армияның Көрейни хостаанындан бээр бо чылдың августа 15 чыл болур оюн Көрей Улус-Демократтыг Республиканың ажылчы чоннары алдарлыг ажыл-ишчи тиилелгелер-биле ужуражып турар. Чуртта Ким Чак аттыг эң улуг металлургия заводунуң коллективи бо чылын плаңдан дашнаар 70 муң тонна шойну болгаш 30 муң тонна канды эзилдирер хүлээлгени боттарынга алган. Амгы үеде ук заводтың домна суугулары чуртту хостаарының мурнунда турганындан 2 — 2,5 катап хөй шойну берип турар апарган.

Чуртту хостаанындан бээр 15 чыл болурунуң байырлалынга найгамчыктыг белекти тудугжулар бсрген. Олар демир орук шугумунуң Менчхон-Кильчжоу—Нодон участогун электрижидериниң талазы-биле ажылдарны марттың төнчүзүнге чедир доосканнар. Чылда 60 миллион метр пестү бээр күчүлүг Синьыйчжуйнуң пес-таавы комбинадын айыттынган хуусаазындан элээн мурнай, август айның 15-ке чедир ажыглалга киирген турар.

Хоорайларны чаагайжыдарының болгаш хоорайлар тудугларының талазы-биле ажылдар калбарып турар. Хамхынның тудугжулары Пхеньяның тудугжуларының үлегерин эдерип, чуртталга тудуунуң чыл планын август 15-ке чедир доозарын шиитпирлээннер.

Оп күрүпелериң Женевада чөвүлел хуралында совет төлөөлериң буруу шавышкыны

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Юнайтед Пресс Интернейшнл деп америк агентилелдин Женевадан март 30-деги дыңнадыынга үндезилеп алган «Ди Вельт» деп барыын-герман солун 1960 чылдың март 31-де мынчаар медеглээн: «Женевада чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле чөвүлел хуралда совет төлөөлериң баштыны В. А. Зорин болза, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтүн саналдааны дег чепсегленишкинни дөрт чыл иштинде бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер деп принципти Совет Эвилелиниң быжыы-биле сагыыры аңдан эвес дээрзин кады ажылдап турарларының аразына билиндирген».

Мындыг янзылыг дыңнадыгларын янзы-бүрү хевирлер-биле барыын чүктүп чамдык өске-даа парлалга органнары парлап үндүрүглээн.

Чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле он күрүпелериң чөвүлел хуралында совет төлөөлери шынга дүүшпес бо дыңнадыгларны буруу шавары эргежок чугула деп санап турар.

Чепсегленишкинни дүжүрериниң кандыг-даа программазын боттандырырына кандыг-бир хуусаа тургузарындан дадагалзап турар барыын талакы төлөөлериң ол окта болбаан туружун канчап-чоп агартыр соруулга-биле чамдык барыын талакы агентилелдер болгаш парлалгалар ындыг хевириниң хоп-нүгүлүн ажыглап турары кончуг чөгенчиг чүүл болур-дур.

Грек демократторны баа катап судтаан

АФИНЫ. (СЭТА). Апрель 5-те Афинының шериг трибуналынга «шпионнаан» деп бурууладылга-биле 14 грек демократтарны судтап эгелээн. Эрге-чагыргалар оларның «шпионнадышкынныг ажыл-чорудулгазының херечизи» кылдыр Грециянның коммунистиг партиязынга олар хамаарылгалыг болгаш оон демиселинге дузалаан деп нүгүлдеп турдар.

Ынчаарга херечилер болуп турар кижилер дээрге полициянның директору Ракиндис баштаан полициянның эрге-дужаалдыг кижилери болуп турар. Маноли Глезосту судтап турда ынчаардагы шериг судунуң даргазы турган полковник Полихронопулос бо судта хаанның прокуроору болуп турар.

„Дайын чок тайбың“

ЛОНДОН. (СЭТА). Тайбың камгалалының англи комитединиң организастааны «Дайын чок тайбың» деп делгелге март 5-те Лондонда ажыттынган.

Ук делгелгениң хөй санныг фоточуруктары, көргүзүглүг самбыралары, макеттери болгаш плакаттары хоозуралдыг дайынларга каргыш салып турар болгаш дайынларга удур кылдыр кижиниң тайбың, бүдүрүкчү күш-ажылын көргүскен. Чепсегленишкинни дүжүрерин болгаш ядролуг дайынны сокадырын негээн чысхаалганнарның одуруун көргүзүп турар улуг фото-чурук — эң сонуурганчыг экспонаттарның бирээзи. Ол фото-чуруктуң адаанда мынчаар бижээн: «Кандыг делегейге чурттарын күзеп турар силер, шилип алыңар».

Делгелгениң ажыттынган хүнүнде анаа тайбың камгалалының англи шимчээшкининиң дыка хөй көскү ажылдакчылары чораннар. Оларның аразында тайбыцның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң күүсекчи-президентизи профессор Джон Бернал баа чоран.

Өөк-язы ылганчылорының дерзии үүлгедиглери

ЛОНДОН. (СЭТА). «Полиция таварышкан кижи бүрүзүн-не эттеп соп турар». «Ньянгада (Кейптуаннуң чоогунда) ханныг черлер-ле хөй» деп. Мурнуу Африка Эвилелинге (МАЭ-ге) чаа ханныг үүлгедиглериниң дугайында даштыкы агентилелдериң корреспондентилери Мурнуу Африка Эвилелинден чоруткулаан боттарының далаш дыңнадыгларын ынчаар эгелегилээн.

Чуртта өөк-язы ылгаар чоруктарга удурланганының демдээ кылдыр ам таптыг-ла неделя ажыр ажылга үнмейн турар африканнарга удур апрель 5-те МАЭ-ниң эрге-чагыргалары чаа ужур-дурум чок чоруктарны кылганнар. Ол чыскаалдарның түннелинде дыка хөй хоорайларда фабрикалар болгаш заводтар бүрүн хагдынгылаан турган. МАЭ-ниң чамдык хоорайларында африкан чурттакчыларның бажыңнарынче полиция эртенгиниң алды шак үеэзинде халдаашкыннар кылып алырга, Ньянгага «полицейжилер соңгаларны болгаш эжиктерни ажыткылааш, бажыңнарже кире халыже бергилеп, оон африканнарны кудумчуларже үндүр октагылап турганнар». 90 хире африканнар анаа балыглаткан болгаш оларның дыка хөй аар балыглаткылаан.

Ламонтвилге полиция чыскаалган африканнарны боолап турган. Чыскаалганнарның бирээзи ол черинге өлүрткен болгаш өске кезек кижилер балыглаткан. Африканнарның удурланыышкыннарын базарынга чазак бүгү эргезин «чаңгыс минута-даа торлуш дивейн» ажыглаар деп, шүүгү министри Эрамус парламентиге шуут ыят чогу-биле медеглээн. Удуртукчулары кара бажында олуруп турар үндезин чурттакчыларның депшилгелиг улуг организациялары болур — африкан национал конгрессти болгаш «панафрикан конгрессти» күш чок болгаш тавалып турар хоойлуу МАЭ-ниң сенады апрель 5-те хүлээп алган.

Бирманың чаа чазааның программазы

Депутаттар палатазының апрель 5-теги хуралынга премьер-министр У Нунуң программалыг чугаазын апрель 6-да үнгүлээн бирма солунна долузу-биле парлагылаан.

Бирманың чаа чазаа делегей айтырыларына боттуг нейтралитетти: кандыг-бир шериг каттыжышкынга рына киришпезиниң болгаш бүгү-ниити тайбының хөрээнин бурунгаар шимчээшкининге болдунар-ла арга-биле дуза көргүзериниң политиказы чорудар деп У Ну медеглээн.

Кожа чурттар-биле найралды улам ынай быжыглаарына бүгү-ле хемчегларни ап чорударын премьер-министр аазаан.

Иштики политикага хамаарыштыр чазак баштыны болза бистиң экономиктиг политикавыс садыг болгаш үлетпүр талазы-биле контрольду национал капиталга дамчыдып бээри болур деп айыткан. «Бис экономиканың адырында күрүнеин киржилгезин кызыгаарлаар ужурлуг бис... Үлетпүрүн туруп турар адырларының чаңгызы-даа, чаңгыс бүдүүлгедаа национализастаттынмас» деп У Ну медеглээн. Оон-биле чергелешпир үлетпүр биле көдээ ажыл-агыйын аразында чогуур деазигүүрү, экономиктиг амыдыралга чазаның киржилгезиниң хемчээлин, тараанының болгаш ажылчыннарның ирге-ажыктарын, даштыкы капитал алышкынын киириштирбишаан, национал-даа, даштыкы-даа ам бар турлавырларны ажыглаарын барымдаалап көрүп турар планга үндезилээш, экономика талазы-биле политиканы чазак боттандырып чорудар.

У Нунуң сөзү-биле алырга, национал чаңгыс эпти, араканчылар биле чоннарга чоокку үеде Бирма Эвилелиниң иштинге автономнуг эрге-чагырганы тыпсырын чедип алыр дээш чазак оралдажыр. Өске чүдүлгелериң эргелерин хевээр артырбышаан, сарыг шажынны (буддизмни) күрүнеин шажыны болдурар. Оон-биле чергелештир күрүне аппарадын быжыглаар.

Депутаттар палатазының дараазындагы хуралы апрель 8-те болган. Анаа премьер-министриң программалыг чугаазының талазы-биле санал бээри эгелээн.

Польша күрүнеиң муң чыл болган оюн байырлааны

ВАРШАВА. (СЭТА). Польшаның парлалга агентилелиниң дамчылып турарын өзүгаар алырга, польша культураның кавайы — Краков хоорайга Польша күрүнеиң тургустунганындан бээр муң чыл болган оюнга тураскаатган байырлал апрель 4-те эгелээн.

Ында шаандакы хаан шивээзиниң сенаторлар залында чоннуң чаңгыс эвилеп фронтузунуң можу болгаш хоорай комитеттериниң каттышкан сессиязы болуп эрткен.

«Польша күрүнеиң муң чыл болган оюн Краковтуң чери байырлап тур» деп илеткелинге сеймниң депутады Л. Мотыка польша культураның болгаш эртемнин хөгжүлдезинге база Польша күрүнеиң үндезилеттинеринге Краковтуң черинин өнза ужур-дузалыг болганын айыткан. Краков элээн үр чылдарын дургузунда Польша күрүнеиң найысылалы болгаш культура база эртем талазы-биле кол төвү болуп келген деп илеткелчи демдеглээн.

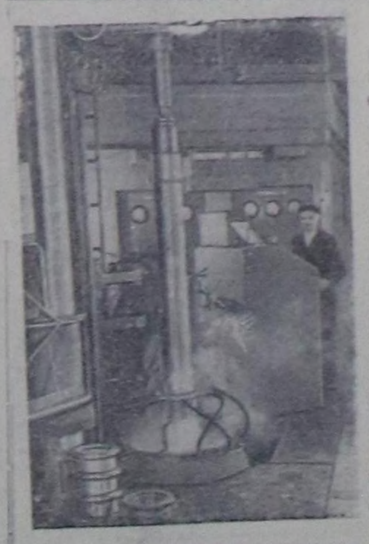

Свердловск. Уралдың аар машина тудуунуң заводу чурттуң эртем-шинчилел, төлевилел институттары-биле быжыг харылзаны тудуп турар. Ол чорук чаа технологтуг чорудулгаларны, чепсегледлерни бүдүрүлгеге дүрген нептередир арганы бээр. Заводтуң инженерлери Бүгү-эвилелдиң институду-биле кады аар машина тудуунуң төлевилел-технологтуг бедик частоталыг ток-биле изидип турган улуг хемчээлдиг кезектерни каннаарына ажыглаар станоктарны тургузуп турар. Чурукта ол станоктуң бирээзин ажылдадып тур. Ындыг станокту ажыглалга киргени заводка чылда 500 муң рубльдиң камналгазын берген. Станокту ажылдадып турар кижи — электротермисчи Б. С. Попов.

Ортумак тускай өөредилге черлеринге хүлээп алырының чаа чүүлдери

ССРЭ-ниң дээди болгаш ортумак тускай өөредилге министерствозу ортумак тускай өөредилге черлеринге 1960 чылда хүлээп алыышкынның чурумун бадылаан.

Үлетпүр бүдүрүлгелериниң, тудуглардан, совхозтардан, колхозтардан өөренири-биле чоруткан болгаш практиктиг ажылының хуусаазы ийи чылдан эвээш эвес база киреринің экзаменнерин чедиишкиниг дужааган кижилерни конкурстан дашкаар техникумнарга (училищелерге, школаларга) шуут кирип алгаш өөренири-биле хүлээп алырын хүлээп алыышкынның чаа чурумнарында көрүп турар.

Ол ышкаш ажылдавышаан ортумак тускай өөредилге черлеринге өөренип турган кижилерни үлетпүр бүдүрүлгелериниң, тудуглардың, совхозтарның болгаш колхозтарның өөренири-биле чоруткан ёзугаар шуут кирип алгаш өөренир өөредилге черлериниң үстүү курстарынга киирген (шилчиткен) туруп болурун база доктаатган.

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштерин база дагын улуу-биле кызырарының дугайында Хоойлуу ёзугаар Чепсектиг Күштерден халашкан офицерлерни оларның доктаамал чуртталга черлеринге келгениниң шаа-биле ортумак тускай өөредилге черлеринге киреринің экзаменнери чокка хүлээп алыр. Олардан шеригниң ортумак өөредилге черин доосканнары бирги болгаш дараазының курстарынга, а ортумак школаның челиги клазындан куду эвес билигликтерниин,—бирги курска хүлээп алыр.

Оон ангыда Чепсектиг Күштерден халашкан болгаш доостунган ортумак шериг өөредилгелиг кижилерни ортумак тускай өөредилге черлериниң бирги болгаш дараазындагы курстарынга киреринің экзаменнери чокка хүлээп алырын хүлээп алыышкынның чаа чурумун ёзугаар чөпшээрээн. Бүдүрүлгеге ажылдавайн, шуут кирип алгаш өөренир дээн кижилерге оларның шеригден халашкан хүнүнден тура 2 чылдарның дургузунда киреринің экзаменнери чокка өөредилге черлеринге кирер эрге хевээр арттар.

Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери — чеди чыл школазының тергиин эки өөреникчилерин болгаш ортумак школаның медалистерин заочное болгаш кежээки ортумак өөредилге черлеринге киреринің экзаменнери чокка хүлээп алыр.

Хүлээп алыышкын комиссияларының составынга техникумнарның, училищелериниң болгаш школаларның төлээлекчилериниң аңгыда областарның, хоорайларның азы районнарның партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының харыысалгалыг ажылдакчылары база кирген турарын хүлээп алыышкынның чурумунда тодараткан.

(СЭТА).

Н. С. Хрущевтуң Францияга чорааның дугайында чаа кинодокументилер

Н. С. Хрущевтуң Францияга чорааның дугайында чаа ийи допчу киноларны кинотеатрларда үндүрүп эгелээн. Баштайгы ийизи-биле бир демей бо кинону база-ла документалдыг кино-чуруктарның Төп студиязы белеткеп үндүрген.

«Тайбың делгерезин!» деп бо кино Созет чазатың баштының Дижонга өөрүшкүлүг уткуп алганының көргүзүглери-биле эгелээр. Оон соонда көрүкчүге Реймс болгаш Эпернэ хоорайлар көстүр. Тайбың дугайында сестер онза күштүү-биле дыңналып турган Верденге тыртты рган көргүзүглер тергиин сонуурганчыг болуп турар.

Никита Сергеевич Францияның Истрге база чоратын. Хүндүлүг аалчының Айдыы Рона хемниң шынаазында суггарылда тудуубиле танышканын операторлар көргүсиен. Оон-биле «Франция улуг өөнүүн уткуп ап тур» деп бир көргүзүг эгелээр. Ук кино-чурукта Нимге, Арлга болгаш Марсельге тыртты рган көргүзүглер база бар.

(СЭТА).

БИСТИҢ ОБЛАСТА

☆ ☆ ☆

Хойжуларга дуза

Бай-Тайга районнуң Бай-Тал ортумак школазының 8, 9, 10 классларының өөреникчилери базы башкылар, ажылчыннар эрткен бир улуг-хүнде Сталин аттыг колхозтуң хойжуларынга улуг дузаны чедиргеннер.

Олар хойжулар Шыырaптың, Тайгиирниң, Коңгарның хоюнуң улуг хемчээлдиг кажааларының көрженин хооруп, өдээн коптарып бергеннер. Ол шефтээшкинге башкылардан Поповский, Калдар-оол, Кертик, Сандакова, Печиникова, Хүреш-оол, өөреникчилерден Хурал, Байлаа, Ак, Ирге-Соңгар, ажылчыннардан Комбуулдак, Дамба болгаш өскелер-даа эки ажылданнар.

Улуг дузаны чедиргени дээш колхозчулар школа коллективинге улуубиле өөрүп четтиргеннер.

С. ТӨРЕШТЕЙ.

Төрээн колхозунга

Чөөн-Хемчик районнуң Чыраа-Бажы ортумак школаның үстүү классларының өөреникчилери боттарының хостуг шактарында төрээн колхозунга улуг дузаны чедирип турар.

Шык-Бажында сүт-бараан фермазынга сеский классчылар суббота санында-ла чеде бээрлер. Олар анаа чеде бергеш, инек кажаазының адаан коптаржып, ферманың девискээринде бокту аштап, бызаа кажаазын ашташтың чаа кургаг өдекти төп бергеш, чоруп турарлар.

Школаның комсомол, пионер организациялары тарылга шөлүнге хереглөөр өдек болгаш хүл чыылдазын организастап чорударының шалыпчы айын чарлаан. Каш-ла хонуктар болганда школа чанынга 2 тонна ажыг өдек, 500 килограмм хүл овааластына берген. Школчылар ол чемишчидилгени төрээн колхозунуң ногаа шөлүнче сөөртүп чедирген.

К. КОМБУНАЙ.

Эгелеп кирипкен

Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозу 200 өөреникчилер өөренир школаның ийи каът даш бажының тудар деп шиитпирлээш, оон тудуун бо чылдың марттың эгезинде эгелеп кирипкен.

Ук тудутта колхоз 20 кижини, бир автомашинаны, бир аътты быжыглап берген. 6 кижи составтыг дашчылар звенозу Фёдор Чаботаевтиң удуртулгазы-биле март 20-ге чедир 250 кубометр фундаментини салып, нормазын 120 хуудан кудулатпайн күүседип келгеннер.

Фундамент оңгарын казарында эш Багенбаага удурткан 9 кижилиг хөрөөженнер звенозу доң чер казарынга кызымаккайын көргүзүп турарлар. Оларның көргүзүглери дашчыларныңдан-даа бедик, 140 хуу чедип турары өөрүнчүг.

Даш, элезин сөөртүрүнүң звенозу 4 кижилиг. Ында автомашина чаңгыс-даа болза, чолаачы эш Ф. Пачуринниң шудургу ажылдап турары-биле тудуг материалдарының хандырылгазы үзүктел чокка чоруп турар.

Оон-биле чергелештир ында бар четпестерни ыыттавайын эртип болбас. Тудугну төлевилел ёзугаар харыылап удуртур кижи Н. Синютиниң харыысалга чогу-биле дашчылар-даа, чер казыкчылары-даа бир ажылды ийи катап кылыр чоруккa хаая эвес таваржып турарлар. Оңгарлардан үнүр октаан довурак дашчыларга-даа, чер казыкчыларынга-даа шаптык кадып турар болгаш ук довуракты ынай-бөөр чайладыр ужурга бо-ла таваржып турар. Моон соңгаар колхоз баштаар чери бо үүрмек четпестерни чайладыр дээш немелде күштер октап, тудугжуларның ажылдарынга таарымчалыг байдалды тургузар болза, ажылдың темпизи оон-даа дүргедээри чугаажок.

К. СЫРАТ-ООЛ.

Комсомолчу-аныяктар фермазында

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунуң бирги сүт-бараан фермазының саанчылары сүт саалдазын улам көвүдүр дээш күжениишкиниг ажылдап турар. Ферма 12 комсомолчу саанчылар бар.

Ферма 67 инек бызаалаан. Оларны сиген, силос болгаш суулбиле азырап турар. Ынчангаш инектериниң сүү хүн бүрүде немежип турар. Ферманың саанчылары январь-февральда 11.279 кг, а мартта 7397 кг сүтү саган. Мурнакчы саанчы И. Сарыг-Тараа март айда 7 инектен 1172 кг, а азы бир инекке оналаштыр 167 кг сүтү саган. Ол ышкаш саанчылар Анай, Роза, Борбаш, Тыртына олар И. Сарыг-Тараанын көргүзүүнден тудак чок ажылдап турарлар.

Х. КАРА-ООЛ.

Областка АГААР БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн областа бичии булуттарлыг, хар-чаъс шоолуг чок хүн болур. Хат өй-тавында, даглыг черлерге дыңзыг. Агаарның температуразы: даглыг черлерге 1 градус сооктан 4 градус чылыг, чавыс черлерге —2 градус сооктан 3 градус чылыг, а Кызылга —1—3 градус чылыг болур.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

СБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА

деп кинону көрүнер.

Уругларның мунчураар аарыы (полиомиелит)

Ол аарыгның өскүдүкчүлери — күштүг электри микроскопка 82 муң катап улгаттырыптарга көстүр, анаа микробтан он-он катап бичии вирус-микроорганизм болур. Бирустар оорга чүүнүн, мээниң нерв клеткаларына тывылганда оларның ажылын үрээр, мунчураар чорук оортан тыптыр.

Оон кол нептередикчилери полиомиелиттен аараан азы вирус микробтарлыг кадык-даа кижилер боп болур. Аарыгның микробтары — вирустар кадык кижиниң организминче аъш-чемни, хирлиг холдарны, сугну ыстаар, боостаазы кызып келир, кыжыктап турар апаар.

Үстүнде демдектер илерээнде эмчини доп-дораан чалаңар! Эмчи ону баш удур чайладып шыдаар. Чемгерер мурнунда уругларыңарның холдарын чүп көрүнер!

Хирлиг сугга уругларны эжиндирбес херек. Онза чугула херек болбаанда уругларны магазиннерже, хөй ниити черлериниче эдертпезе эки. Ижер сугну, сүтү ыяавыла хайындырар, ногааларны, чимистерни аажок арыг кылдыр чуур чорук чугула.

Күш талазы-биле дадыга берген уругларга полиомиелит хевар чыпшынар. Уругну дадыктырарга оон организми быжыгар болгаш камгаланыр күжү улгадыр.

Арыг агаарга ойнаарынга, күш-культура мергежилдерин кылырынга уругларыңарны чаңчыктырыңар!

Полиомиелит уругларның хол-буттарының шимчээшкинин үрептер. Чүгле тускай гимнастиканы болгаш күш талазы-биле өске-даа мергежилдерни үр үе иштинде кылдыртып турган, оны эмнеп болур. Бо аарыгга таварышкан уруглар шыңгыы эмнедир ужурлуг.

Полиомиелиттиң өлүрүп каан азы күжүн кошкадып каан өскүдүкчүлериниң вакцини ук аарыгның тыптырын болдурбас. Ол вакцинни уругга суук чүүл хевири-биле сыккыртып азы конфет-дражже хевири-биле чидирттип турар. Мырыңай аарышылыг эвес болгаш кижиниң кадыгы-даа үезинде база өске аарыгларга удур тарыышкыннар-биле кады бир угда-даа чорудып болур.

Хоочуралдыг аарыы каданнаан, шыырыгып дидирээр апарган, дистрофияның аар хевириндеи аараан, ишти доюлган, чүрек-дамыр системазы дыңзыг аарып турар уругларга вакцинниг тарыышкынны кылбас.

Ада-иелер, уругларыңарны полиомиелитке удур бүрүн тарыдарын хандырыңар!

Тыва областың Санитар-чырыдыышкын бажыңы.

КИНОТЕАТРЛАРГА

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (улуг залга): **«Полк оглу»** («Сын полка») — 10, 12 шактарда; **«Иванна»** —2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда.

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (биче залга): уругларга программа —11, 1 шактарда: **«Балыкчының оглу»** («Сын рыбака») — 3, 5, 7, 9 шактарда.

«Каа-Хем»: уругларга программа —10 шакта; **«Партизан отчугаштары»** («Партизанская искра») —11.15, 1.15, 3.15 шактарда; **«Дан бажынга уткуштур»** («Заре навстречу») — 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ТЫВА ОБЛАСТЫН ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫ

Бөгүн — апрельдиң 10-да

Г. Фильдингиниң «ИЛЕРЕТТИНГЕН ХУУЛГААЗЫН»

деп 3 көжеге шиизи болур.

Шиниң эгелээри — кежээкиниң 7 шак 30 минутада.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң ерелакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтериянның 31-75, корректорларның 20-60.

ТС—00134. Чагыг № 1009. Культура эргелелиниң типографиязы.